

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מריס שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

קמן שהרג. אלס ננס שהרג את הגדול: קישע וקישע דיאך אני קורא בו. וכי תימא הלא נקטול ממונה המורה אמרה משפט שזה: ופטרין ליה. בוצל כלום והוי משפט שזה או ליטול אצר ממש או לפטור לגמרי: ומאי עבדין ליה. הא גברא קטילא הוא והוה ליה עדות שאי אמה יכול להיזמה דהא

אי משתכחי עדים וזממים פטורים לגברא קטילא צנו למקטל והלכך איכו נמי פטור והכי אמרינן צאלו הן הנשרפין (פסהדרין דף ע"ח): יד ביד. גבי עד וזמם כתיב ואשמועינן דלס העיד צבאס פלוני שקישע יד חצירו משלס ממונ הנימן מיד ליד: במקום נוק. ואלע"פ שיש סס משלומי הנזק משלס אף הענר ומקרא יתירא קדריס דהא כתיב כויה תחת כויה למח לי פלע תחת פלע וכויה וחצורה מדריש לקמן¹: ואיכא איניש דלא טפנק בו נפקא מינה. מפלע תחת פלע למיתב ליה היאך דביני ציני: הייא. מהר כמו אשור הייא צמסכת שבת (דף קע"ו). אלא במזיק. עינו של מוזיק שיימין כמה הוא שזה לימכר עכשו וכמה הוא יפה צלל עין והיינו ממש דקאמר עינו של מוזיק נישומה תחת עינו של מוזיק: והמוד אין משלס אלא נוק. כדאמרינן צ"צ² (דף נ"ו). אלס צעמיתו ולא שור צעמיתו: והא קמחיבת ליה ליינוקא. אמה חצ ומריע לו שמוחל אמה על חצולתו דהא משלומין של מיוק הן ולא שכן כדמתיא לקמן (דף נ"ז): לעס קטניס יעסק להס סגולה: דאל"כ. לעס וסכסך כל הנישום כעבד. הואיל וענר שאין קלוצ הוא אין גופין אותו צצכל וטעמיה מפרס לקמן: דאי תפס. הכי אמר³ לכו שומו ליה והוים או למחר אלס יתפוס משלו יעכצו: נוקי שור בשור. נוקי שור שצלו לו על ידי השור: נוקי שור באדם. מוזקן שצלו לשור על ידי אלס: נוקי אדם בשור. אלס שהוק על ידי שור דצעי למשיימה כעבד⁴: אלהיס

תורה אור השלם (א) משפט אחד יהיה לכם כפי פאורח יהיה פי אני ו' אלהים: (ויקרא כ"ב)

(ב) שכן תחת שרבי עון תחת עון שן תחת שן כאשר יתן מום באדם כן יתן מום בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו: (ויקרא כ"ב)

(ג) ולא תחוס עיניך נפש בגנב עין בעין שן בשן ד' ביד רגל ברגל: (ויקרא כ"ב)

(ד) ועשיתם לו כאשר יפס לעשות לאחיו ובערפת הרע מקרפדי: (ויקרא כ"ב)

(ה) עון תחת עין שן תחת שן ד' תחת ד' רגל תחת רגל: (שמות כ"ב)

(ו) ואם אסוף יהיה ונתתה נפש תחת נפש: (ויקרא כ"ב)

(ז) בזה תחת בזה פצע תחת פצע תפורה תחת תפורה: (שמות כ"ב)

(ח) אם יקום והתחלף בחייו על משענתו ונתק המכה רק שכתו יתן רפא ורפא: (שמות כ"ב)

(ט) או נודע כי שור נגח הוא מתמודד שלשם ולא ישברנו בעליו שלם ישלם שור תורה השור והמת יהיה לו: (שמות כ"ב)

(י) ואם אסוף יהיה ונתתה נפש תחת נפש: (ויקרא כ"ב)

(יא) ונתן האיש השבב עמה לאבי הגנב המשים ספק ולו תורה לאשה תחת אשר ענה לא יוכל שלחה כל יקר: (ויקרא כ"ב)

ליקומי רש"י

כן יתן בו. פירשו רש"י ענינו שאלו נתינת מום ממש אלא משלומי ממונ שמין אותו כעבד לכן כתיב לו שכן מתיב צדק המתן מיד ליד (ויקרא כ"ב). דבחדו דדעור ליה. שדי דשמין נשמיטה. נפקא ליה נשמיטה. והוא ליה עין ופס מתם עין וכתובת לה.

רב אשי אמר אתיא תחת תחת משור. ואלר אמוראי סברי לוחמה ג"ש¹ לענין מיטב² ואין להוליך מג"ש עין תחת עין מפסטיה למשמע עין ממש אלא מדרשא אמרינן: אלא בדמיוק. דס"ל לרבי אליעזר דהוי כזופר³ דמשלס דמי מוזק דרחמנא קרייה כופר אצל אמה לוקח כופר בו⁴ ותנאי ללעיל ס"ל דדוקא כזופר משלס דמי מוזק משום פדיון נפשו:

קמן שהרג את הגדול וגדול שהרג את הקטן היכי קבלינן ליה התורה אמרה⁵ משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכולכם⁶ אלא נשמה שקול מיניה נשמה אמר רחמנא נשקול מיניה ה"ג נהורא שקול מיניה נהורא אמר רחמנא נשקול מיניה: תניא אידך רבי שמעון בן יוחי אומר עין תחת עין ממונ אתה אומר ממונ או אינו אלא עין ממש⁷ (ה) הרי שהיה סומא וסימא קישע וקישע חגיר וחגיר היאך אני מקיים בזה עין תחת עין והתורה אמרה משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכולכם אמרי ומאי קושיא דלמא היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר ופטרין ליה דאי לא תימא הכי מרפה שהרג את השלם מאי עבדינן ליה אלא היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר רבי ישמעאל תנא אמר קרא⁸ כן יתן בו ואין נתינה אלא מעתה⁹ כאשר יתן מום באדם הכי נמי דממונ הוא אמרי דבי רבי ישמעאל קרא יתירא מכויר כתיב¹⁰ ואיש כי יתן מום בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו כן יתן בו למה לי ש"מ ממונ כאשר יתן מום באדם למה לי¹¹ אידי דבעי מיכתב כן יתן בו כתב נמי כאשר יתן מום באדם דבי רבי חייא תנא אמר קרא¹² יד ביד דבר הניתן מיד ליד ומאי ניהו ממונ אלא מעתה¹³ רגל ברגל נמי הכי הוא אמרי דבי רבי חייא קרא יתירא קא דרשי מכויר כתיב¹⁴ ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו אי סלקא דעתך דממש יד ביד למה לי ש"מ ממונ רגל ברגל למה לי אידי דכתיב יד ביד כתב נמי רגל ברגל אביי¹⁵ (ו) אומר אתיא מדתני דבי חזקיה¹⁶ דתנא דבי חזקיה¹⁷ עין תחת עין נפש תחת נפש ולא נפש ועין תחת עין ואי סלקא דעתך דממש זימנין דמשכחת לה עין ונפש תחת עין דבהדי דעור ליה נפקא ליה נשמתיה ומאי קושיא דלמא מימד אמדינן ליה אי מצוי מקבל עבדינן ואי לא מצוי מקבל לא עבדינן ואי אמדינן דמצוי מקבל ועבדינן ביה ונפק רוחיה אי מייית לימות מי לא תנן גבי מלקות¹⁸ אמדוהו ומת תחת ידו פטור רב זביד משמיה דרבה¹⁹ אמר קרא פצע תחת פצע²⁰ ליתן צער במקום נוק ואי סלקא דעתך דממש כי היכי דלהאי הוי ליה צערא להאי נמי אית ליה צערא ומאי קושיא דלמא איכא איניש דמפנק אית²¹ ליה צערא טפי ואיכא איניש דלא מפנק לית ליה צערא למאי נפקא מינה למתבי ליה היאך דביני ביני רב פפא משמיה דרבא אמר קרא²² ורפא ורפא ליתן רפואה במקום נוק ואי סלקא דעתך דממש כי היכי דהאי בעי אסייא האי נמי בעי אסייא מאי קושיא דלמא איכא דסליק בשריה הייא ואיכא דלא סליק בשריה הייא למאי נפקא מינה למיתב ליה היאך דביני ביני רב אשי אמר²³ עין תחת עין וכתבי התם²⁴ שלם ישלם שור תחת השור מה להלן ממונ אף כאן ממונ מאי הוית דילפת תחת תחת משור נילף תחת תחת מאדם דכתיב ונתת נפש תחת נפש מה להלן ממש אף כאן ממש אמרי דנין נזקין מנזקין ואין דנין נזקין מאדם ואין דנין אדם מאדם ואין דנין אדם מאדם ונזקין מנזקין תניא ר"א אומר עין תחת עין ממש אמר²⁵ רב אשי אמר²⁶ רבא אמר²⁷ רבא אמר²⁸ רבא אמר²⁹ רבא אמר³⁰ רבא אמר³¹ רבא אמר³² רבא אמר³³ רבא אמר³⁴ רבא אמר³⁵ רבא אמר³⁶ רבא אמר³⁷ רבא אמר³⁸ רבא אמר³⁹ רבא אמר⁴⁰ רבא אמר⁴¹ רבא אמר⁴² רבא אמר⁴³ רבא אמר⁴⁴ רבא אמר⁴⁵ רבא אמר⁴⁶ רבא אמר⁴⁷ רבא אמר⁴⁸ רבא אמר⁴⁹ רבא אמר⁵⁰ רבא אמר⁵¹ רבא אמר⁵² רבא אמר⁵³ רבא אמר⁵⁴ רבא אמר⁵⁵ רבא אמר⁵⁶ רבא אמר⁵⁷ רבא אמר⁵⁸ רבא אמר⁵⁹ רבא אמר⁶⁰ רבא אמר⁶¹ רבא אמר⁶² רבא אמר⁶³ רבא אמר⁶⁴ רבא אמר⁶⁵ רבא אמר⁶⁶ רבא אמר⁶⁷ רבא אמר⁶⁸ רבא אמר⁶⁹ רבא אמר⁷⁰ רבא אמר⁷¹ רבא אמר⁷² רבא אמר⁷³ רבא אמר⁷⁴ רבא אמר⁷⁵ רבא אמר⁷⁶ רבא אמר⁷⁷ רבא אמר⁷⁸ רבא אמר⁷⁹ רבא אמר⁸⁰ רבא אמר⁸¹ רבא אמר⁸² רבא אמר⁸³ רבא אמר⁸⁴ רבא אמר⁸⁵ רבא אמר⁸⁶ רבא אמר⁸⁷ רבא אמר⁸⁸ רבא אמר⁸⁹ רבא אמר⁹⁰ רבא אמר⁹¹ רבא אמר⁹² רבא אמר⁹³ רבא אמר⁹⁴ רבא אמר⁹⁵ רבא אמר⁹⁶ רבא אמר⁹⁷ רבא אמר⁹⁸ רבא אמר⁹⁹ רבא אמר¹⁰⁰ רבא אמר¹⁰¹ רבא אמר¹⁰² רבא אמר¹⁰³ רבא אמר¹⁰⁴ רבא אמר¹⁰⁵ רבא אמר¹⁰⁶ רבא אמר¹⁰⁷ רבא אמר¹⁰⁸ רבא אמר¹⁰⁹ רבא אמר¹¹⁰ רבא אמר¹¹¹ רבא אמר¹¹² רבא אמר¹¹³ רבא אמר¹¹⁴ רבא אמר¹¹⁵ רבא אמר¹¹⁶ רבא אמר¹¹⁷ רבא אמר¹¹⁸ רבא אמר¹¹⁹ רבא אמר¹²⁰ רבא אמר¹²¹ רבא אמר¹²² רבא אמר¹²³ רבא אמר¹²⁴ רבא אמר¹²⁵ רבא אמר¹²⁶ רבא אמר¹²⁷ רבא אמר¹²⁸ רבא אמר¹²⁹ רבא אמר¹³⁰ רבא אמר¹³¹ רבא אמר¹³² רבא אמר¹³³ רבא אמר¹³⁴ רבא אמר¹³⁵ רבא אמר¹³⁶ רבא אמר¹³⁷ רבא אמר¹³⁸ רבא אמר¹³⁹ רבא אמר¹⁴⁰ רבא אמר¹⁴¹ רבא אמר¹⁴² רבא אמר¹⁴³ רבא אמר¹⁴⁴ רבא אמר¹⁴⁵ רבא אמר¹⁴⁶ רבא אמר¹⁴⁷ רבא אמר¹⁴⁸ רבא אמר¹⁴⁹ רבא אמר¹⁵⁰ רבא אמר¹⁵¹ רבא אמר¹⁵² רבא אמר¹⁵³ רבא אמר¹⁵⁴ רבא אמר¹⁵⁵ רבא אמר¹⁵⁶ רבא אמר¹⁵⁷ רבא אמר¹⁵⁸ רבא אמר¹⁵⁹ רבא אמר¹⁶⁰ רבא אמר¹⁶¹ רבא אמר¹⁶² רבא אמר¹⁶³ רבא אמר¹⁶⁴ רבא אמר¹⁶⁵ רבא אמר¹⁶⁶ רבא אמר¹⁶⁷ רבא אמר¹⁶⁸ רבא אמר¹⁶⁹ רבא אמר¹⁷⁰ רבא אמר¹⁷¹ רבא אמר¹⁷² רבא אמר¹⁷³ רבא אמר¹⁷⁴ רבא אמר¹⁷⁵ רבא אמר¹⁷⁶ רבא אמר¹⁷⁷ רבא אמר¹⁷⁸ רבא אמר¹⁷⁹ רבא אמר¹⁸⁰ רבא אמר¹⁸¹ רבא אמר¹⁸² רבא אמר¹⁸³ רבא אמר¹⁸⁴ רבא אמר¹⁸⁵ רבא אמר¹⁸⁶ רבא אמר¹⁸⁷ רבא אמר¹⁸⁸ רבא אמר¹⁸⁹ רבא אמר¹⁹⁰ רבא אמר¹⁹¹ רבא אמר¹⁹² רבא אמר¹⁹³ רבא אמר¹⁹⁴ רבא אמר¹⁹⁵ רבא אמר¹⁹⁶ רבא אמר¹⁹⁷ רבא אמר¹⁹⁸ רבא אמר¹⁹⁹ רבא אמר²⁰⁰ רבא אמר²⁰¹ רבא אמר²⁰² רבא אמר²⁰³ רבא אמר²⁰⁴ רבא אמר²⁰⁵ רבא אמר²⁰⁶ רבא אמר²⁰⁷ רבא אמר²⁰⁸ רבא אמר²⁰⁹ רבא אמר²¹⁰ רבא אמר²¹¹ רבא אמר²¹² רבא אמר²¹³ רבא אמר²¹⁴ רבא אמר²¹⁵ רבא אמר²¹⁶ רבא אמר²¹⁷ רבא אמר²¹⁸ רבא אמר²¹⁹ רבא אמר²²⁰ רבא אמר²²¹ רבא אמר²²² רבא אמר²²³ רבא אמר²²⁴ רבא אמר²²⁵ רבא אמר²²⁶ רבא אמר²²⁷ רבא אמר²²⁸ רבא אמר²²⁹ רבא אמר²³⁰ רבא אמר²³¹ רבא אמר²³² רבא אמר²³³ רבא אמר²³⁴ רבא אמר²³⁵ רבא אמר²³⁶ רבא אמר²³⁷ רבא אמר²³⁸ רבא אמר²³⁹ רבא אמר²⁴⁰ רבא אמר²⁴¹ רבא אמר²⁴² רבא אמר²⁴³ רבא אמר²⁴⁴ רבא אמר²⁴⁵ רבא אמר²⁴⁶ רבא אמר²⁴⁷ רבא אמר²⁴⁸ רבא אמר²⁴⁹ רבא אמר²⁵⁰ רבא אמר²⁵¹ רבא אמר²⁵² רבא אמר²⁵³ רבא אמר²⁵⁴ רבא אמר²⁵⁵ רבא אמר²⁵⁶ רבא אמר²⁵⁷ רבא אמר²⁵⁸ רבא אמר²⁵⁹ רבא אמר²⁶⁰ רבא אמר²⁶¹ רבא אמר²⁶² רבא אמר²⁶³ רבא אמר²⁶⁴ רבא אמר²⁶⁵ רבא אמר²⁶⁶ רבא אמר²⁶⁷ רבא אמר²⁶⁸ רבא אמר²⁶⁹ רבא אמר²⁷⁰ רבא אמר²⁷¹ רבא אמר²⁷² רבא אמר²⁷³ רבא אמר²⁷⁴ רבא אמר²⁷⁵ רבא אמר²⁷⁶ רבא אמר²⁷⁷ רבא אמר²⁷⁸ רבא אמר²⁷⁹ רבא אמר²⁸⁰ רבא אמר²⁸¹ רבא אמר²⁸² רבא אמר²⁸³ רבא אמר²⁸⁴ רבא אמר²⁸⁵ רבא אמר²⁸⁶ רבא אמר²⁸⁷ רבא אמר²⁸⁸ רבא אמר²⁸⁹ רבא אמר²⁹⁰ רבא אמר²⁹¹ רבא אמר²⁹² רבא אמר²⁹³ רבא אמר²⁹⁴ רבא אמר²⁹⁵ רבא אמר²⁹⁶ רבא אמר²⁹⁷ רבא אמר²⁹⁸ רבא אמר²⁹⁹ רבא אמר³⁰⁰ רבא אמר³⁰¹ רבא אמר³⁰² רבא אמר³⁰³ רבא אמר³⁰⁴ רבא אמר³⁰⁵ רבא אמר³⁰⁶ רבא אמר³⁰⁷ רבא אמר³⁰⁸ רבא אמר³⁰⁹ רבא אמר³¹⁰ רבא אמר³¹¹ רבא אמר³¹² רבא אמר³¹³ רבא אמר³¹⁴ רבא אמר³¹⁵ רבא אמר³¹⁶ רבא אמר³¹⁷ רבא אמר³¹⁸ רבא אמר³¹⁹ רבא אמר³²⁰ רבא אמר³²¹ רבא אמר³²² רבא אמר³²³ רבא אמר³²⁴ רבא אמר³²⁵ רבא אמר³²⁶ רבא אמר³²⁷ רבא אמר³²⁸ רבא אמר³²⁹ רבא אמר³³⁰ רבא אמר³³¹ רבא אמר³³² רבא אמר³³³ רבא אמר³³⁴ רבא אמר³³⁵ רבא אמר³³⁶ רבא אמר³³⁷ רבא אמר³³⁸ רבא אמר³³⁹ רבא אמר³⁴⁰ רבא אמר³⁴¹ רבא אמר³⁴² רבא אמר³⁴³ רבא אמר³⁴⁴ רבא אמר³⁴⁵ רבא אמר³⁴⁶ רבא אמר³⁴⁷ רבא אמר³⁴⁸ רבא אמר³⁴⁹ רבא אמר³⁵⁰ רבא אמר³⁵¹ רבא אמר³⁵² רבא אמר³⁵³ רבא אמר³⁵⁴ רבא אמר³⁵⁵ רבא אמר³⁵⁶ רבא אמר³⁵⁷ רבא אמר³⁵⁸ רבא אמר³⁵⁹ רבא אמר³⁶⁰ רבא אמר³⁶¹ רבא אמר³⁶² רבא אמר³⁶³ רבא אמר³⁶⁴ רבא אמר³⁶⁵ רבא אמר³⁶⁶ רבא אמר³⁶⁷ רבא אמר³⁶⁸ רבא אמר³⁶⁹ רבא אמר³⁷⁰ רבא אמר³⁷¹ רבא אמר³⁷² רבא אמר³⁷³ רבא אמר³⁷⁴ רבא אמר³⁷⁵ רבא אמר³⁷⁶ רבא אמר³⁷⁷ רבא אמר³⁷⁸ רבא אמר³⁷⁹ רבא אמר³⁸⁰ רבא אמר³⁸¹ רבא אמר³⁸² רבא אמר³⁸³ רבא אמר³⁸⁴ רבא אמר³⁸⁵ רבא אמר³⁸⁶ רבא אמר³⁸⁷ רבא אמר³⁸⁸ רבא אמר³⁸⁹ רבא אמר³⁹⁰ רבא אמר³⁹¹ רבא אמר³⁹² רבא אמר³⁹³ רבא אמר³⁹⁴ רבא אמר³⁹⁵ רבא אמר³⁹⁶ רבא אמר³⁹⁷ רבא אמר³⁹⁸ רבא אמר³⁹⁹ רבא אמר⁴⁰⁰ רבא אמר⁴⁰¹ רבא אמר⁴⁰² רבא אמר⁴⁰³ רבא אמר⁴⁰⁴ רבא אמר⁴⁰⁵ רבא אמר⁴⁰⁶ רבא אמר⁴⁰⁷ רבא אמר⁴⁰⁸ רבא אמר⁴⁰⁹ רבא אמר⁴¹⁰ רבא אמר⁴¹¹ רבא אמר⁴¹² רבא אמר⁴¹³ רבא אמר⁴¹⁴ רבא אמר⁴¹⁵ רבא אמר⁴¹⁶ רבא אמר⁴¹⁷ רבא אמר⁴¹⁸ רבא אמר⁴¹⁹ רבא אמר⁴²⁰ רבא אמר⁴²¹ רבא אמר⁴²² רבא אמר⁴²³ רבא אמר⁴²⁴ רבא אמר⁴²⁵ רבא אמר⁴²⁶ רבא אמר⁴²⁷ רבא אמר⁴²⁸ רבא אמר⁴²⁹ רבא אמר⁴³⁰ רבא אמר⁴³¹ רבא אמר⁴³² רבא אמר⁴³³ רבא אמר⁴³⁴ רבא אמר⁴³⁵ רבא אמר⁴³⁶ רבא אמר⁴³⁷ רבא אמר⁴³⁸ רבא אמר⁴³⁹ רבא אמר⁴⁴⁰ רבא אמר⁴⁴¹ רבא אמר⁴⁴² רבא אמר⁴⁴³ רבא אמר⁴⁴⁴ רבא אמר⁴⁴⁵ רבא אמר⁴⁴⁶ רבא אמר⁴⁴⁷ רבא אמר⁴⁴⁸ רבא אמר⁴⁴⁹ רבא אמר⁴⁵⁰ רבא אמר⁴⁵¹ רבא אמר⁴⁵² רבא אמר⁴⁵³ רבא אמר⁴⁵⁴ רבא אמר⁴⁵⁵ רבא אמר⁴⁵⁶ רבא אמר⁴⁵⁷ רבא אמר⁴⁵⁸ רבא אמר⁴⁵⁹ רבא אמר⁴⁶⁰ רבא אמר⁴⁶¹ רבא אמר⁴⁶² רבא אמר⁴⁶³ רבא אמר⁴⁶⁴ רבא אמר⁴⁶⁵ רבא אמר⁴⁶⁶ רבא אמר⁴⁶⁷ רבא אמר⁴⁶⁸ רבא אמר⁴⁶⁹ רבא אמר⁴⁷⁰ רבא אמר⁴⁷¹ רבא אמר⁴⁷² רבא אמר⁴⁷³ רבא אמר⁴⁷⁴ רבא אמר⁴⁷⁵ רבא אמר⁴⁷⁶ רבא אמר⁴⁷⁷ רבא אמר⁴⁷⁸ רבא אמר⁴⁷⁹ רבא אמר⁴⁸⁰ רבא אמר⁴⁸¹ רבא אמר⁴⁸² רבא אמר⁴⁸³ רבא אמר⁴⁸⁴ רבא אמר⁴⁸⁵ רבא אמר⁴⁸⁶ רבא אמר⁴⁸⁷ רבא אמר⁴⁸⁸ רבא אמר⁴⁸⁹ רבא אמר⁴⁹⁰ רבא אמר⁴⁹¹ רבא אמר⁴⁹² רבא אמר⁴⁹³ רבא אמר⁴⁹⁴ רבא אמר⁴⁹⁵ רבא אמר⁴⁹⁶ רבא אמר⁴⁹⁷ רבא אמר⁴⁹⁸ רבא אמר⁴⁹⁹ רבא אמר⁵⁰⁰ רבא אמר⁵⁰¹ רבא אמר⁵⁰² רבא אמר⁵⁰³ רבא אמר⁵⁰⁴ רבא אמר⁵⁰⁵ רבא אמר⁵⁰⁶ רבא אמר⁵⁰⁷ רבא אמר⁵⁰⁸ רבא אמר⁵⁰⁹ רבא אמר⁵¹⁰ רבא אמר⁵¹¹ רבא אמר⁵¹² רבא אמר⁵¹³ רבא אמר⁵¹⁴ רבא אמר⁵¹⁵ רבא אמר⁵¹⁶ רבא אמר⁵¹⁷ רבא אמר⁵¹⁸ רבא אמר⁵¹⁹ רבא אמר⁵²⁰ רבא אמר⁵²¹ רבא אמר⁵²² רבא אמר⁵²³ רבא אמר⁵²⁴ רבא אמר⁵²⁵ רבא אמר⁵²⁶ רבא אמר⁵²⁷ רבא אמר⁵²⁸ רבא אמר⁵²⁹ רבא אמר⁵³⁰ רבא אמר⁵³¹ רבא אמר⁵³² רבא אמר⁵³³ רבא אמר⁵³⁴ רבא אמר⁵³⁵ רבא אמר⁵³⁶ רבא אמר⁵³⁷ רבא אמר⁵³⁸ רבא אמר⁵³⁹ רבא אמר⁵⁴⁰ רבא אמר⁵⁴¹ רבא אמר⁵⁴² רבא אמר⁵⁴³ רבא אמר⁵⁴⁴ רבא אמר⁵⁴⁵ רבא אמר⁵⁴⁶ רבא אמר⁵⁴⁷ רבא אמר⁵⁴⁸ רבא אמר⁵⁴⁹ רבא אמר⁵⁵⁰ רבא אמר⁵⁵¹ רבא אמר⁵⁵² רבא אמר⁵⁵³ רבא אמר⁵⁵⁴ רבא אמר⁵⁵⁵ רבא אמר⁵⁵⁶ רבא אמר⁵⁵⁷ רבא אמר⁵⁵⁸ רבא אמר⁵⁵⁹ רבא אמר⁵⁶⁰ רבא אמר⁵⁶¹ רבא אמר⁵⁶² רבא אמר⁵⁶³ רבא אמר⁵⁶⁴ רבא אמר⁵⁶⁵ רבא אמר⁵⁶⁶ רבא אמר⁵⁶⁷ רבא אמר⁵⁶⁸ רבא אמר⁵⁶⁹ רבא אמר⁵⁷⁰ רבא אמר⁵⁷¹ רבא אמר⁵⁷² רבא אמר⁵⁷³ רבא אמר⁵⁷⁴ רבא אמר⁵⁷⁵ רבא אמר⁵⁷⁶ רבא אמר⁵⁷⁷ רבא אמר⁵⁷⁸ רבא אמר⁵⁷⁹ רבא אמר⁵⁸⁰ רבא אמר⁵⁸¹ רבא אמר⁵⁸² רבא אמר⁵⁸³ רבא אמר⁵⁸⁴ רבא אמר⁵⁸⁵ רבא אמר⁵⁸⁶ רבא אמר⁵⁸⁷ רבא אמר⁵⁸⁸ רבא אמר⁵⁸⁹ רבא אמר⁵⁹⁰ רבא אמר⁵⁹¹ רבא אמר⁵⁹² רבא אמר⁵⁹³ רבא אמר⁵⁹⁴ רבא אמר⁵⁹⁵ רבא אמר⁵⁹⁶ רבא אמר⁵⁹⁷ רבא אמר⁵⁹⁸ רבא אמר⁵⁹⁹ רבא אמר⁶⁰⁰ רבא אמר⁶⁰¹ רבא אמר⁶⁰² רבא אמר⁶⁰³ רבא אמר⁶⁰⁴ רבא אמר⁶⁰⁵ רבא אמר⁶⁰⁶ רבא אמר⁶⁰⁷ רבא אמר⁶⁰⁸ רבא אמר⁶⁰⁹ רבא אמר⁶¹⁰ רבא אמר⁶¹¹ רבא אמר⁶¹² רבא אמר⁶¹³ רבא אמר⁶¹⁴ רבא אמר⁶¹⁵ רבא אמר⁶¹⁶ רבא אמר⁶¹⁷ רבא אמר⁶¹⁸ רבא אמר⁶¹⁹ רבא אמר⁶²⁰ רבא אמר⁶²¹ רבא אמר⁶²² רבא אמר⁶²³ רבא אמר⁶²⁴ רבא אמר⁶²⁵ רבא אמר⁶²⁶ רבא אמר⁶²⁷ רבא אמר⁶²⁸ רבא אמר⁶²⁹ רבא אמר⁶³⁰ רבא אמר⁶³¹ רבא אמר⁶³² רבא אמר⁶³³ רבא אמר⁶³⁴ רבא אמר⁶³⁵ רבא אמר⁶³⁶ רבא אמר⁶³⁷ רבא אמר⁶³⁸ רבא אמר⁶³⁹ רבא אמר⁶⁴⁰ רבא אמר⁶⁴¹ רבא אמר⁶⁴² רבא אמר⁶⁴³ רבא אמר⁶⁴⁴ רבא אמר⁶⁴⁵ רבא אמר⁶⁴⁶ רבא אמר⁶⁴⁷ רבא אמר⁶⁴⁸ רבא אמר⁶⁴⁹ רבא אמר⁶⁵⁰ רבא אמר⁶⁵¹ רבא אמר⁶⁵² רבא אמר⁶⁵³ רבא אמר⁶⁵⁴ רבא אמר⁶⁵⁵ רבא אמר⁶⁵⁶ רבא אמר⁶⁵⁷

יד א ב ג מ י
תמלוח טנהדרין הלכה
מ הלכה ט סגמ עשין א
עוש"ע ח"מ"ר א סק"א:
זו ד"מ"ש הלכה ועיין
צ"מ"ג ע"ל ע"ש
סע ע"פ ג:
זו הו"ו מ"ס הלכה יא
סגמ ע"ש ע"מ"מ"מ
זו ח"מ"ש ע"ש ע"ש סגמ
ע"ש ע"ש ע"ש ע"ש ע"ש

ליקומו רש"י

א"הים בעינין. דלפני
כמי (שמות כב) משמע
דיני מומחין והיינו
סמוכן [סנהדרין יב].
ועצול אין סמיכה [שם
ד' ש"ח ח"ה י"ה].
דני א"י. קא עבדין.
הס נמנו לנו רשות. מדי
ההוה. אהוראות
והלוואות. דענין
שלמותיהוה. דלמדין
סנהדרין (דף ט:): וישן
[פ"ח]. אהוראות
והלוואות. שנין על
עסקי מלוה פן עול
ספק ליון ענדי הודעה
שמע"ל עדים שאומרים
פנינו הוה לו הלוואה
שנא ליון ענדי הלוואה
שמעדין פנינו הוהו
והלא כופר שמיין וי
האי קטנה טעמא אחר
נכן מילתא הוהא אחר
ההוא הלוואה אחר
הלוואה מנפרין פסקין א'
גבי עדים וזמנין ולין
דמפרין הודעות שמוה
נמקא הלוואות כספר
הכל ורשון עיקר דמדי
עיקרן על עסקי מלוה הם
דלוקומנה טעמא לקמן
משום עינל דלת פני
ליון מלי שגא דהא קרי
הלוואה והא לא קרי
הלוואה הודעות ושלמות
אבעי ליה לממני

[סנהדרין ב]. בפירוש
דישכחא. הלוואה וכן
גב [גישן שם]. דמיעדין
מתחילתן ניהוה. אלא
זקן טלם דלת פנינו הנמנה
ליון חס' למעד אלא
נגניסה [לע"ה ד]. כו"ה.
מכות א"ש. הבורה. היא
מכה שהסד נלרר זה ולינו
יולא אלא שמשלים הבשר
כנגדו [שמות כא]. ס"ח.
והוא לכן תנע"ל [שם
יב].

קנסא קמגובת בבב"ל. לאו דוקא
קנס אלא משום דלית זיה
חסרון כ"ס קרי ליה קנס:
אי נמי אית ביה חסרון כ"ס
ולא שביח א"א עבדין שליחותיהו.
וגולות ומבלות דבעי מומחין
כלאמר צפרק קמא דסנהדרין (דף ט:)
אכנא למימר דגולות ומבלות
מילתא דלא שכיח היא (טפ"ב) אכל
הודלות והלוואות שכיחי וכן יש
צמגנרש (גישן דף פח: ושם²) ומינה
דצמנמא מקומות שהיו דנין גולות
צמגול (לקמן דף טו:). ההוא גברא
דגול פנדא דמורא וצמגול צמרא
(לקמן דף קטו). נרשאה גנב ספרא
וההוא דגנב גלימא וצמגנרש מקומות
יש³ לדמות לכל הנהו אירי בתפס או
ע"י דא"ל אקצעו⁴ דינא לא"י כלאמר
צפרק קמא (דף טו:). ו"מ דוקא
גולות שע"י חבלות כגון דמנלו צי
מרי וממוו אהדדי עד שמתק אחד מהן
וגול את מצירו דכי האי גונא לא
שכיח [טפ"ב] ולא עבדין שליחותיהו
ומעשים בכל יום שאנו דנין דיני
גולות: **צער** ש"א במקום נזק
דמשתלם מאן תנא. פירשתי צנוק
פרק ב' (דף טו: ושם ד"ה א'):
כלל

אלהים בעינין וליכא אלא שנא שור
בשור ושור באדם דשליחותיהו קא עבדין
מידי הוהו אהוראות והלוואות אדם באדם
ואדם בשור נמי שליחותיהו קא עבדין מידי
דהוה אהוראות והלוואות אמרי כי קא עבדין
שליחותיהו כמידי דקים לן בגויה כמידי דלא
קים לן בגויה לא עבדין שליחותיהו אמרי שור
בשור ושור באדם נמי לא קים לן בגויה אלא
פוק חזי (ב) היכא⁵ מזדבני תורא בשוקא אדם
באדם ואדם בשור נמי פוק חזי היכא⁶ מזדבני
עבדי בשוקא ועוד תשלום כפל ותשלום
ארבעה וחמשה דקצי געבד שליחותיהו
אמרי כי קא עבדין שליחותיהו בממונא
בקנסא לא עבדין שליחותיהו אדם באדם (ג)
דמונא הוא געבד שליחותיהו (ד) כי קא
עבדין שליחותיהו במילתא דשכיחא אדם
באדם דלא שכיחא לא עבדין שליחותיהו

הרי בושת (א) ופגם דשכיח נעבד שליחותיהו אמרי הכי נמי דהא רב פפא
אגבי ארבע מאה זוזי לכושת והא ליתיה לדרב פפא דשלח ליה רב חסדא
לרב נחמן ושלח ליה חסדא חסדא קא מגובת בבב"ל אלא כי עבדין
שליחותיהו במילתא דשכיחא ואית ביה⁷ חסרון כ"ס אבל מילתא דשכיחא ולית
ביה חסרון כ"ס (א) אי נמי מילתא דלא שכיחא ואית ביה חסרון כ"ס לא עבדין
שליחותיהו דהלכך אדם באדם אע"ג דאית ביה חסרון כ"ס כיון דלא שכיחא
לא עבדין שליחותיהו בושת אע"ג דשכיחא כיון דלית ביה חסרון כ"ס לא
עבדין שליחותיהו ושור בשור גובין בבב"ל והאמר רבא שור שהזיק אין
גובין אותו בבב"ל דאזיק מאן אילימא דאזיק אדם מאי איריא שור דאזיק אדם
אפילו אדם דאזיק אדם נמי אין גובין אותו בבב"ל אלא פשיטא דאזיק שור
וקתני אין גובין אותו בבב"ל אמרי התם בתם כהא במועד והאמר רבא אי אין
מועד בבב"ל אמרי דאייעד התם ואייתו להכא והוא מילתא דלא שכיחא היא
ומילתא דלא שכיחא היא אמרת דלא עבדין שליחותיהו דאתו רבנן דהתם
וייעדוה הכא א' סוף סוף מילתא דלא שכיחא היא ואת אמרת מילתא דלא
שכיחא לא קא עבדין שליחותיהו אלא כי קאמר רבא בשן ורגל דמועדן
מתחילתן ניהו: צער כוואו בשפוד או במסמר וכו': צער ש"א במקום נזק
משתלם מאן תנא אמר רבא בן עזאי היא דתניא רבי אומר כויה נאמרה
תחילה בן עזאי אומר חבורה נאמרה תחילה כמאי קא מופלגי רבי סבר כויה
דלית בה חבורה משמע כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דאית בה
חבורה אין אי לא ובן עזאי סבר כויה דאית בה חבורה משמע כתב רחמנא
חבורה לגלויי עלה דכויה דלית בה חבורה מתקוף לה רב פפא אדרבה
איפכא מסתברא רבי אומר כויה נאמרה תחילה סבר כויה דאית בה חבורה
משמע כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דלית בה חבורה בן עזאי אומר
חבורה נאמרה תחילה סבר כויה דלית בה חבורה משמע כתב רחמנא חבורה
לגלויי עלה דכויה דאית בה חבורה אין אי לא לא ואמסקנא קיימי אי נמי
דכולי עלמא כויה בין דאית בה חבורה בין דלית בה חבורה משמע והכא
בבב"ל

חייז על כויה גרידא אפילו בלא חבורה דליכא אלא צער לכן הוצרכה חבורה לנמד שאין חייז כלום
רפוי משום חבורה משלם נמי צער אלא שלל צמקוס חבורה כגון על צפוקן פטור דלער בלא זקן לא משלם דאי לאו משום הכי לא
אזנרין חבורה דהשתא כויה בלא חבורה שנועין דחייז כל שכן חבורה שיש בה נזק: בן עזאי סבר כויה דאית בה חבורה משמע
והיינו דקאמר חבורה נאמרה תחילה כלומר מכויה האמורה ראשונה היינו שומעין שאין חייז אלא צמקוס שיש בה חבורה דסתם
כויה יש בה חבורה לפיכך הוצרכה חבורה לנמד חבורה צמקוס דהשתא על כרחין כויה דרישא בלא חבורה היא וחייז צער בלא
כויה כממתיקין: איפכא פסתברא. וממתיקין רבי היא ולא בן עזאי דלא עדין דמחוקמה זה דרשא דקרא ולא אמשנעות קמא קאי דסוף המקרא
דהאי נאמרה דקאמר רבי וכן עזאי אמסקנא דמילתא קיימי דמחוקמה זה דרשא דקרא ולא אמשנעות קמא קאי דסוף המקרא
עמיד להזיאו והכי קאמר רבי סוף המקרא מוכיח לנו דכויה בלא חבורה חייז הכתוב בתחילתו וצער משתלם שלל צמקוס נזק
מאי טעמא כויה דלית בה חבורה משמע כתב רחמנא כו' וכן עזאי אומר סוף המקרא מוכיח לנו דחבורה נאמרה תחילה
כלומר מסוף המקרא אנו למדין שכיח שחייז הכתוב בתחילתו אינה אלא אס' כן יש עמה חבורה מאי טעמא כויה (נאמרה
תחילה)⁸ דלית בה חבורה משמע כו': ואמסקנא קיימי. האי נאמרה דקאמרין אסוף הדרשה ועיקרה שהיא עומדת קיימי:
רבי

אלהים בעינין. דהא כוליה צפרשת אלה המשפטים כמידי אדם בלא
וכי ירשון⁷ אדם צבור וכי יגח⁸ וצהיה פרשה כמידי עד הלכה כינא
דצר שניהס⁹ וקסנר אכולהו קאי והיינו מומחין וסמוכן¹⁰ וצבול אין
קמיכה כלאמר צמנהדרין פ' קמא (דף ט:). שור צבור ושור בלאדם
נמי התם כמידי שור צבור וכי יגוף
שור וגו'¹¹ שור בלאדם ארבעה שומרים
התם כמידי ושלמות יד התם כמידי¹²:
מידי דהוה אהוראות והלוואות.
לאמר צפרק קמא דסנהדרין (ד' ג.)
ללא צעין מומחין שלל תנעול דלת
צפני ליון הודעות הנא ליון צפני
הודעה שאמרו צפנינו הוהו לו
והלוואות שגא ליון צפני הלוואה
שאומרים צפנינו הוהו לו: דלא קים
אין. כגון הכא דצעין למשיימה:
תש"ומי כפ"א נעבד שליחותיהו.
אלמא קיימא לן¹³ דאין דנין דיני
קנסות צבול: אדם באדם דמונא
הוא. לקא מפתחיה מלמיה: ופגם.
סוף צמנא ומפתחיה הוא צמקוס
נזק דלומדים כמה אדם רואה ליתן
צין פסחה צמולה לצעולה להשיליה
לעבדו שיש לו קורת רוח ממנו¹⁴ אלמא
ממונא הוא דלפתחיה מכספא בושת
לאו קנס הוא שהרי אין קנוצ אלא
לפי המנייה והמבנייה¹⁵: ד' מאה
זוזי. דמתן נרס צמנו מלש צשערו
כו' צמתי¹⁶ (לקמן דף ט:). דש"ח ליה רב
חסדא. צמנתי את הכל (לעל דף ט:):
חסרון כ"ס ושכיח. הודעה והלוואה:
מאי איריא שור דאזיק אדם. ללא
שכיח לגמרי: אפילו דאזיק
אדם. דשכיח טפי קאמר רבא דאין
דנין: בתם. אין גובין דקיימא לן
פלגא נוקא קנסא צפ"ק (ד' טו:):
אין מועד בבב"ל. דכיון למנגימות
דממות לא מיימתין ליה לצי דינא
הכי מייעד ליה: והא לא שכיחא
הוא. לגא שור מועד מארץ ישראל
לצבל ואמרין לעיל צמילתא ללא
שכיח לא עבדין שליחותיהו: אלא
כי קאמר רבא. דשור צבור גובין
צבול: בשן ורגל דמועד קאמר. כגון
שמתקן צמזרו להנאמו¹⁷ והזיקו
(והפילו על שור אחר¹⁸) דהיינו חולדה
דשן או שהזיק את שור מצירו צנפו
דכן הילוכו שדחפו ולא כיון דהו
חולדה דרגל¹⁹: צער ש"א במקום
נזק. כי ממתיק²⁰ על צפורנו ללא
אפתחיה: ד"צ רבי אומר כויה נאמרה
תחילה בן עזאי אומר חבורה נאמרה
תחילה: כויה דלית בה חבורה
משמע. והיינו דקאמר כויה למודה
נאמרה תחילה כלומר כויה²¹ שנאמר
צפוקן תחילה היינו שומעין שהיא

הנהרות הב"ח
(ב) גמי אלא פוק חזי
(היכא). ח"מ"מ וי"צ ס"א
כמה וכן צמקוס:
(ג) שם אדם בלאם
(ב) שם דממונא הוא:
(א) שם הכי בושת
דשכיח לכל ולמיה
ופגם נמק:

הנהרות וצנינים
א] עיין הנהרות והנהרות
של מהרש"ל דבספרים
על ספרה, ולגריסא
שלפנינו יש להגיה
ב"ה [ב"ה] הגריסא
בה [וכן להלן בסמוך]:
ג] שייך לעיל סוף ע"א:
ד] הש"ל מ"ז (גליון):
ה] דנצ"ל מכויה
(באה"מ, כמו ברשי
לקמן ד"ה בן עזאי):
ו] דנצ"ל ד"ה (באה"מ):
ז] הש"ל מ"ז (גליון)
ח] ובאה"מ
דנאמרה תחילה דלית
בה וכו': ט] הש"ל מ"ז
(גליון): ט] צ"ל ויש
(ב"ש, וכו' בה"מ):
י] יש להוסיף צ"י דינא
(באה"מ כמו במ"מ שם):
כ] הש"ל (גליון):

תורה אור השלם
א] פ"ה פתח קו"ה
פ"ע פתח פ"ע חב"ד
פתח חב"ד:
[שמות כא, טו]

דמשלם עד שיהא חבורה עמה דכיון דמשלם
רפוי משום חבורה משלם נמי צער אלא שלל צמקוס חבורה כגון על צפוקן פטור דלער בלא זקן לא משלם דאי לאו משום הכי לא
אזנרין חבורה דהשתא כויה בלא חבורה שנועין דחייז כל שכן חבורה שיש בה נזק: בן עזאי סבר כויה דאית בה חבורה משמע
והיינו דקאמר חבורה נאמרה תחילה כלומר מכויה האמורה ראשונה היינו שומעין שאין חייז אלא צמקוס שיש בה חבורה דסתם
כויה יש בה חבורה לפיכך הוצרכה חבורה לנמד חבורה צמקוס דהשתא על כרחין כויה דרישא בלא חבורה היא וחייז צער בלא
כויה כממתיקין: איפכא פסתברא. וממתיקין רבי היא ולא בן עזאי דלא עדין דמחוקמה זה דרשא דקרא ולא אמשנעות קמא קאי דסוף המקרא
דהאי נאמרה דקאמר רבי וכן עזאי אמסקנא דמילתא קיימי דמחוקמה זה דרשא דקרא ולא אמשנעות קמא קאי דסוף המקרא
עמיד להזיאו והכי קאמר רבי סוף המקרא מוכיח לנו דכויה בלא חבורה חייז הכתוב בתחילתו וצער משתלם שלל צמקוס נזק
מאי טעמא כויה דלית בה חבורה משמע כתב רחמנא כו' וכן עזאי אומר סוף המקרא מוכיח לנו דחבורה נאמרה תחילה
כלומר מסוף המקרא אנו למדין שכיח שחייז הכתוב בתחילתו אינה אלא אס' כן יש עמה חבורה מאי טעמא כויה (נאמרה
תחילה)⁸ דלית בה חבורה משמע כו': ואמסקנא קיימי. האי נאמרה דקאמרין אסוף הדרשה ועיקרה שהיא עומדת קיימי:
רבי

א] עיין הנהרות והנהרות של מהרש"ל דבספרים על ספרה, ולגריסא שלפנינו יש להגיה ב"ה [ב"ה] הגריסא בה [וכן להלן בסמוך]: ג] שייך לעיל סוף ע"א: ד] הש"ל מ"ז (גליון): ה] דנצ"ל מכויה (באה"מ, כמו ברשי לקמן ד"ה בן עזאי): ו] דנצ"ל ד"ה (באה"מ): ז] הש"ל מ"ז (גליון) ח] ובאה"מ דנאמרה תחילה דלית בה וכו': ט] הש"ל מ"ז (גליון): י] יש להוסיף צ"י דינא (באה"מ כמו במ"מ שם): כ] הש"ל (גליון):

ב חרש שומה וקמן פגיעתן רעה החובל וכו'. משנה סס (דף פ"א):

בא העבר והאשה וכו'. משנה שלמה סס ויהי עעמא גמרא (דף פ"ט): אמאי לא מזנינן כתובתה בטובת הנאה וימן לניחן ופריק מפני שמחזור ומחולל אלל העכל ואלטרוחי כי דינא כדמי לא מערמינן להו והוא בהלכות:

בב עבדו של אדם כגופו ובהמתו כממונו

וכו'. צעיל דלפטיטוס סס ק"פ כייל הרגל צצ"ק (דף כ"ו). ופירשה רבינו כפירש"י ז"ל וכפיר"ט ז"ל:

פ"ה א אסור לחבול בין בעצמו וכו'.

זה מפורש במשנה ובגמרא בהובל (דף ג' וז"ל) שפלין אדם רשאי לחבול בעצמו: אלא כל המכה אדם בשר וכו' עובר בלא תעשה. מפורש כמה מקומות ואימא גאלו ערות (דף ג"ג):

ב אפילו להגביה ידו על חבירו אסור וכו'. מירמל כסנהדרין פ' ארבע מימות (דף נ"ט):

ג המכה את חבירו הכאה שאין בה שוה פרושה וכו'. מפורש גאלו ערות:

ואפילו הכה עבד וכו'. הכי אסקינן בהובל (דף פ"ח). דעבד אחי הוא צמטו והכי הוא כלשה והדין מנאר גאלו הן הגולין

במכות (דף ט' ט'): עכו"ם שהכה את וכו'. מירמל כסנהדרין פרק ארבע מימות (דף נ"ח):

ד קנס קנסו חבמים וכו'. כמז הר"א ז"ל א"א לא היה קנס וכו'. ודעת רבינו שהוא קנס שאין לך עדות ממקיימת בלא ראיה ובלא ידיעה כדורה כזה העדות ולא נפקא לן מירי לענין דינא: ביצד היו שני עדים וכו'.

פירוש ידו רשמו ומשנה היא בפרק כל הנשבעין (דף מ"ד): צבעוהו כמ"ק:

ה בדר"א כשהיה וכו'. מירמל סס (דף מ"ו): נגמרא. ומ"ש נשיכה בין

כמפיו דוקא נשיכה שאי אפשר לחלות שכתול נחמקך ומכל צעמנו הא לאו הכי תלין ויהיה נוטל צבעוהו צדוקא כדאימא בגמרא כדפירש: ן הודרה שהכל וכו' משלם חמשה דברים שהרי העדים וכו'. דעת הרב ז"ל

שאין זה מודה בקנס כיון שיש שם עדים כפי מה שהבאר צב"ל גניבה פ"ג וכן דעת רבו רבינו יוסקף אכן מיהא ז"ל שם בפירושיו:

אבל אם לא היו עדים וכו' פטור מנוק ומן הצער והייב בבבשת ויבשת ורפוי.

כמז הר"א ז"ל א"א לא ידעמי למה פטור מאלו וכו'. לא הכריע הרב דלכך ואפי' ממה צדכתי שהרי צפ"ק צד"ק (דף ז'): גרסינן מני ר' אשעיש

השנת הראב"ד *עד שיגדילו וכו'. א"א אפילו מיאמס שלו היא עכ"ל:

השנת הראב"ד *הניח גחלת על לב עבדו. א"א כפית: של חבירו וכו'. א"א כפתי כנינו:

מז התשלומין. ואם עשה כן לבהמת חבירו כאילו הניח הגחלת על בגדו ונשרף שהוא חייב לשלם וכן כל כיוצא בזה:

פרק חמישי

א אסור

ל'אדם לחבול בין בעצמו בין בחבירו. ולא החובל בלבד אלא כל המכה אדם כשר מישראל בין קמין בין גדול בין איש בין אשה דרך *נציזין הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא יוסף להכותו אם הזהירה תורה מ'ההוסף

בהכאת החוטא קל וחומר למכה את הצדיק: **ב אפילו** להגביה ידו על חבירו אסור וכל המגביה ידו על חבירו אע"פ

שלא הכהו הרי זה [א]רשע: **ג המכה** את חבירו הכאה שאין בה שוה פרושה לוקה שהרי אין כאן תשלומין כדי שיהיה

לאו זה ניתן לתשלומין. ואפילו הכה עבד חבירו הכאה שאין בה שוה פרושה לוקה שהרי ישנו במקצת מצות. ועכו"ם

שהכה את ישראל חייב מיתה שנאמר ויפן כה וכה ויך את המצרי: **ד *קנס** קנסו חכמים לאלו השוטמים בעלי זרוע שיהא הנחבל נאמן ונשבע בנקימת חפין שוה חבל בו חבל זה ונוטל מה שראוי לו. והוא שיהיו שם עדים. כיצד היו שני עדים מעידין אותו

שנכנס לתוך ידו שלם ויצא חבול ולא ראוהו בעת שחבל בו והוא אומר לא חבלתי והלא אומר אתה חבלת בי הרי זה נשבע ונוטל: **ה במה** דברים אמורים כשהיתה המכה במקום שאפשר לו להכות בעצמו או שהיה עמהם שלישי שאפשר שוה הנחבל אמר לו לחבול בו ולהתרעם על אחר. אבל אם אין עמהם אחר והיתה המכה במקום שאינו יכול לעשות

בעצמו כגון שהיתה נשיכה בין כתפיו וכיוצא בזה הרי זה נוטל בלא שבועה: **ו הודרה** החובל שהוא חבל משלם חמשה דברים שהרי העדים היו שם שנכנס לתוך ידו שלם בשעת המריבה ויצא חבול. אבל אם לא היו שם עדים כלל הוא אומר חבלת בי והודרה

ממעצמו *א סמ"ג עשין ס"י ע"ו טוח"מ ס"י מ"ד: ב סמ"ג סס ע"ש שמציא משנה ממשנה ידים: ג סמ"ג סס טור סס: * ג"ל בויון:

לחם משנה

בב הרי שהניח גחלת על לב עבדו וכו'. הר"א ז"ל כמז בהשגות הניח גחלת כו', כפוט. עוד כמז של חבירו, צפני חבירו ע"כ. כלומר שהוא מפרש כפירוש המוס' ז"ל דהיינו שהעבד כפוט ומצירו לפניו דהיה לו לסלק הגחלת מעל עבדו ויפין דלא חש לסלקה איהו דלפסיד אנפשיה וע"ג דהמוס' ז"ל מפרשים הצעיל לענין נזקים הר"א ז"ל מפרשה לענין מימא ועיין בגמרא יוסקף כי שם האריך בפירושים אלו:

פ"ה ו הודרה החובל שהוא חבל משלם חמשה דברים כו' אבל אם לא היו שם עדים וכו'

הגהות מיימוניות

מירו וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות ע"כ: **בא** [ג] לרבינו נראה דוקא חבלות אבל הלואה ופקדון וגול אם הוא בדה וברשותה חייבת להחזיר ומזנינים אותה לדין עם בעלה אם תודה אלא שאין לה עכשיו משבעין אותה שניהם שלא עשו גונביא על נכסיו של זה ואם כפרה נשבעת כשאר בני אדם לרבינו אלפס דוקא חובות וחבלות חייבת חייבת כלום תחת בעלה אבל תבעה בפקדנות או דברים שאפשר שהן ברשותה דב"מ (דף י'): האומר לאשה ולעבד צאו ונגבו דלאו בני חיובא נגירו ה"נ דלא מייחבי שאלוהי אשתו בב"ד ה"מ גבי נדר דצריכה בעצמה לפרש הנדר בפני ב"ד אבל בעיניה עכ"ל העיבור. אכן רבינו אב"ן כתב כיון דהנשים גילות לישא וליתן בומן הזה הרי הן כאילו מינים בעליהן להיות שלוחין ואם יש עדים חייב הבעל לשלם מפני תקנת השוק שישאו ויתנו עמהן ואם אין עדים נשבעת היא דאמרין פ' השולח אין אדם רוצה שתתבוה אשתו בב"ד ה"מ גבי נדר דצריכה בעצמה לפרש הנדר בפני ב"ד אבל הכא אפשר ע"י אפוסטרופוס ועתה תתבוה ותתבוה ולא תגול משא"כ בחובל שאין הבעל נהנה מזה עכ"ל וכתב גי' ראב"ה נשים אשר נושאות ונותנות בתוך הבית וכו' בעלה יטעון כשבילה ואם התחייב שבעה וכו"פ רבינו ברוך ממנוצ"א דאין חילוק בין אשת קתני פגיעתן רעה הן שגולו וכו' ואם כופרת בודאי תבעה דהנין מי שחלק מדינת הים ואשתו תובעת מזונות הנין אומר תשבע וכ"ש אם אחרים תובעין אותה ע"כ. והחולק"ם עליהם הכריהו"ן בהנה"ה בהלכות"ה טועין ע"כ: **ב** [א] כתב ראב"ן שפוסקים דיני כן לקרותו

מגדל עזו

כתב הראב"ד ז"ל אפי' מיאמס שלו היא עכ"ל: ואני אומר אמת הוא ודיני המזלות פ' הובל ודין המליצה פ"ק דמליצה וגם ר"מ ז"ל כתב פ' פ"א דלי' גיולה ואלדה בכל פרטייה: **ב חרש** שומה וקמן (דף פ"א) ופירושנו: **בא העבר והאשה** פגיעתן עד טמא העעיר חייב לשלם. פ' הובל (סס פ"ט): **בב עבדו** של אדם כגופו עד סוף הפרק. סוף לילד הרגל (דף כ"ו): **פ"ה א אסור** לחבול בין בעצמו וכו' עד ק"ו למכה את הצדיק. פ' הובל (דף ל') ונמכות פ' אלו הן הניזקינן (דף כ"ג): **ב אפי'** להגביה ידו על חבירו רשע. פרק ארבע מימות (דף נ"ט): **ג המכה** את חבירו הכאה כו' עד יתן לתשלומין. פרק אלו עניות (דף ל"ה): ואפילו הכה עבד כו' עד נמקת מנות. פ' הובל (דף פ"ח): ועכו"ם שהכה על ויך את המצרי. פ' ארבע מימות כסנהדרין (דף נ"ט): **ד קנס** קנסו חבמים וכו' ביצד היו שם שני עדים וכו' עד נשבע ונוטל: כתב הראב"ד ז"ל לא היה קנס וכו'. ואני אומר משנתנו היא זו נמסכת צבעוהו פ' כל הנשבעין (דף מ"ד) דתנין ואלו נשבעין ונוטלין השכיר הגזול והנחבל כו' ושאר המילוקים פ' שבעת הפרקין ומל מפרש לטעמיה ומר מפרש לטעמיה והאמת יורה דרכו והר"מ מקולי ז"ל כתב פ' אית בנות: ה בר"א בשרותה המכה כו' עד ה"ו נוטל בלא צבעוהו. פ' כל הנשבעין (דף מ"ו) ומימי לה כמטה דוכמי כגמלמו: ו ח הודרה החובל שהוא חבל משלם וכו' עד ע"י עמלו: כתב הראב"ד ז"ל לא ידעמי למה איש לפגיה דאין לה לפרוע אלא כגון גבי חבלה אבל לא גבי פקדון וגיולה דהא לא הים ואשתו תובעת מזונות הנין אומר תשבע וכ"ש אם אחרים תובעין אותה ע"כ. והחולק"ם עליהם הכריהו"ן בהנה"ה בהלכות"ה טועין ע"כ: **ב** [א] כתב ראב"ן שפוסקים דיני כן לקרותו

אגרות

חושן משפט

משה

רפט

סימן סה

אם מותר לנהוג דייעט, כשמצטער מזה,

בשביל יופי

י"ז מצי"א תש"ל

מע"כ ידידי הרחי"ג מהר"ר יחזקאל שרגא ווינפעלד
סליט'א.

והנה בדבר הדייעט שהאדם הנותג כמדת אכילת
הדייעט הוא מצטער יותר מצער מגיעת שתייה
יין שאר"א הקפר ברבי שאסור והגמ' בב"ק דף צ"א
ע"ב יליף מזה דאין אדם רשאי לחבול בעצמו, וכתבו
התוס' שם ד"ה אלא דאסור אפילו לצורך, שעורר זה
כתר"ה. ונה פשוט שאלו שנוהגין בהדייעט לרפואה
שלא יחלה ולא יסתכן ודאי שאין מה לפקפק ולא על
זו דן כתר"ה, ואין זה בכלל הצורך שכתבו התוס'
לאסור שהוא להרוחת ממון או להגדיל צער על המת,
לרפואה אף כשלא יהיה סכנה הרי הצער מתמחלה
ואף רק ממה שירא שלא להתחלות הוא יותר צער
מתצער שלא יוכל ליהנות מהדברים שנמנע מלאכול,
ואף כשסובל קצת רעבון, דהוא רק מחליף צער קטן
תחת צער גדול, שזה דאי לא רק שמותר אלא שמאותר
הדין עצמו דאסור לחבול בעצמו ולהצטער מחוייב
לנהוג כהדייעט שקבעו לו הרופאים.

ורק על אלו נשים שנותגות בדייעט רק בשביל
ני וופי שייד לידון אם מותר מאחר שמצטערות.
אבל עיין במה שכתבתי בספר אגרות משה חו"מ ח"א
סימן ק"ג דדבר פשוט שבשביל הרחת ממון ושאר
הנאות מותר להצטער במגיעה משתיית יין משום דלא
נחשב זה מצטער כלל מאחר דהוא שמה אדרבה מהממון
שמרויח ומשאר הנאות שאית לו עי"ז מאחר דכל הצער
ועא מצד שמתאות לייך והרי מתאות יותר להרויח
כחוינן שבשביל זה הוא נמנע מייך, והוא פשוט וברור
ומש כן ועא הנאת האשה ממה שתהיה יותר נאה
ויפת, לא מבעיא בפניות שרוצות להנשא אלא אפילו
נשואות כדי להתחבב על בעליהן וכחוינן שרוצות
יותר בהדייעט ולא משגיחות על שמצטערות מזה בשביל
הנאתם מהגוי (וע"ע משי"כ מזה בתשו' לחלו ס"י ס"ו).
אבל היתר זה הוא מצער המגיעה מדברים מתוקים
שצטער הוא רק ממגיעת תנאה שנחשב תנאה כנגד
הנאה ובחירת בתנאה תנוי שגדולה לת ביותר, אבל אם
בהדייעט מצטערות ברעבון אף שהוא באופן שאין לחוש
להתחלות מרעבון כזה (עיין שבת דף ל"ג ע"א) דאיכא
צער ממש בעצם לא מצד תאות, הוא כצער דחובל
בנוש ממש שכתבתי שם שאסור להרוחת ממון ולשאר
הנאות ולכן הית נוסה לאסור לתרעוב עצמן בשביל
ני וופי.

אבל הא חוינן במגילה דף ו' ע"ב דאיכא לפעמים
שגם רעבון נעשה מצד טוב המאכלים שנמצא שגם
צער רעבון תלוי בתאות תנאה, שלכן מאחר שבהנהגה
לפי הדייעט איכא מדת אוכל שאין להיות בעצם צער
רעבון, ואי"כ הוא רק כצער של מגיעת הנאה שאין
לאסור כשהיא נתנית בשביל זה מגוי ויופי. ולכן אף
שיש טעם לאסור כשיש לה צער רעבון אם הדייעט
הוא רק לגוי ויופי לא בשביל בריאות הגוף, אין
למחות בידו.

ידידו,

משה פיינשטיין

סימן סו

אם נערה מותרת ליפות עצמה ע"י נתוח
שהוא חבלה בגופה

כ' אדר תשכ"ד.

נשאלתי בנערה שדוצה ליפות עצמה כדי שיקפצו
עליה לקדשה ע"י מה שהמציאיו עתה
ורופאים ע"י נתוח שהוא חבלה בגופה אם מותרת
מצד האיסור לחבול בעצמו. והנה בתוס' בב"ק דף צ"א
ע"ב ד"ה אלא איתא דאסור לחבול בעצמו אפילו
לצורך כהא דאשה שטפחה על ראשה לתרויח כאיפ"ק
זמן. ואי"כ אף שכאן הוא צורך גדול הא יש לכאורה
לאסור דדחוק לחלק בין צורך קטן לצורך גדול כל
ומן שלא מצינו בפירוש. אך הא יקשה ע"ז מהא דמסיק
דהאי תנא הוא ר"א הקפר ברבי שסובר דגזיר הוא
חוטא שציער עצמו מן תיין וק"י להמצער עצמו בחבלת,
שודאי מסתבר שאם יש לו הנאת ממון או שאר הנאות
כשיצער עצמו ולא ישתה יין שלא יהיה אסור, אי"כ
גם החובל בעצמו שילפינו מזה אף שהוא מקיז אין
לאסור כשהוא לצורך הרחת ממון או לשאר צרכים
איך כתבו התוס' שאפילו לצורך אסור לחבול בעצמו.
וצריך לומר שביין המונע מלשתות בשביל איזה
תרויח לא נחשב כלל מצטער מזה כיון דהנאתו מהתרויח
גדולה מצער דכשישתה ולא ירויח הרי יהיה לו עוד
יותר צער מזה שהפסיד תרויח שהיה משיג כשלא ישתה
תיין דהא כל הצער ממגיעת שתיית יין הוא רק מצד
שמתאות לוח והרי מתאות יותר לתרויח, אבל בחובל
עצמו שהוא צער ממש לא מצד תאות לא מתחלף זה
בצער שלא ירויח שהוא רק מצד תאות לתרויח, ומה
שמתרצה לחבול בעצמו בשביל תרויח הוא שמצד
רצונו תגדול לתרויח תממן ורצת לטבול הצער שזה
אסור. וגם לדינא תא לא קי"ל כר"א חספר ברבי

בבא קמא דף פד

באר הגולה

שח מגן אברהם נ"י

אורח חיים נה ברכות השחר

מ"ז מגן דוד

קיימא לן הכי, היינו שאין השכינה שורה אלא על גדולים וכו', ע"ש. ואם כן דיו לנא מן הדין להיות כנדון, מה גבי קטן דוקא א' ולא ב', אף גבי יאן דוקא א' ולא ב'. וכמו מהר"ל [שם] אע"ג דכמעד הרא"ש [ש"ס כלל ד סימן יט] דזענין שיכוונו ט' לנכרת הש"ך כמו שכתוב סימן קכ"ד סעיף ד', לא נהיגין הכי, דהא חזינן דלפילוי מי שמטיח ואינו שומע מלנכר: פ נכון שהאחרים. ואם הוא יאן מעירים אותו, ואם לא רצה לעמוד אין נריך להמתין: י ושנת שלש עשרה אינה מעוברת. משמע דלס שנת י"ג מעוברת, אותו שנועד באלד ראשון

נעשה בן י"ג באלד ראשון, וכן כמו בלבוש סימן תפ"ה [פסעיף א]. ונ"ע, דהא מי שנועד בשנת פשוטה אינו נעשה בר מזוה עד אלד השני, כמו שכתב בהג"ה, [וה"כ גס זה אע"פ שנועד בשנת העיבור, מכל מקום אשתקד הימה שנת פשוטה ונעשה בן י"ג באלד סתם, א"כ לא מלאו לו שנת י"ג עד אלד שני, וכן משמע סוף ערכין [לא, א] דזענין שנה תמימה, ומאי שנא שנת י"ג מכל השנים, דשנת העיבור צת י"ג חדש. והכי אמרינן גבי ג' שנים שצמולומיה חוזרין אס נחעצרה השנה גס חדש העיבור ככלל, כדאיתא בירושלמי [כמוצות פ"א הלכה ג] על פסוק [ההילים נו, ג] אקרא לאלקים עליון לאל גומר עלי. לכן נראה לי דנעשה בר מזוה באלד שני, והא דנקט ושנת י"ג אינה מעוברת, מילתא [ה] דפסיקא

ז כשאהד מתפלל לבדו פ נכון שהאחרים ימתינו מלומר [י] קריש עד שיגמור כדי שיזכה גם הוא: ח [טז] הרש המדבר ואינו שומע פ או שומע ואינו מדבר הרי הן כפקחין ומצטרפים פ אבל מי שאינו שומע ואינו מדבר הרי הוא בשומה וקמן: ט [יז] לעולם הוא קמן עד שיביא שתי שערות אחר שיהיה בן שלש עשרה ויום אחד [יח] ושנת העיבור בת שלשה עשר חדש: י פ אס נער אחד נולד בעשרים ותשעה לאדר ראשון משנה מעוברת ונער אחר נולד באדר שני באחד בו י ושנת שלש עשרה אינה [כ] מעוברת אותו שנועד בעשרים ותשעה לאדר הראשון צריך להמתין עד עשרים ותשעה לאדר בשנת שלש עשרה להיות בן שלש עשרה שנה ואותו שנועד אחריו באחד באדר השני יהיה בן שלש עשרה שנים כיון שהגיע אחד באדר של שנת שלש עשרה: הגה [י] ומי שנועד באלד ונעשה בר מזוה שנת העבור [י] אינו נעשה בר מזוה עד אלד השני:

יא [טז] עבריינ שעבר על גזירת הצבור או שעבר עבירה אס לא נידוהו נמנה למנין עשרה: יב [כ] מנודה אין [כ] מצרפים אותו לכל דבר שצריך עשרה [כא] אבל מותר להתפלל בבית הכנסת שהוא שם [כב] אלא אס בן פירשו להחמיר עליו בכך: יג [כג] צריך שיהיו בל העשרה במקום [כד] אחד ושליח ציבור עמהם [כד] והעומד בתוך הפתח מן האגף ולחוץ פ דהיינו כשמוגר הרלת [כה] במקום [שפס]

נקט. ומי שנועד ביום א' דראש חדש כסלו, וכשנעשה בר מזוה חסון חסר, וראש חדש כסלו אינו אלא יום א', ז"ע אס נעשה בר מזוה כ"ע לתשון, דהא משמע בנדריש דף ס' [ע"ז] דבאמת יום ראשון של ראש חדש הוא יום ל' לחדש העבר, אלא שצלטון בני אדם קוראין אותו ראש חדש, וכן בא"ע סימן קכ"ו סעיף ו' יש דעות שונות. ומכל מקום נראה לי דלא נעשה בר מזוה עד ראש חדש, דהא עדיין לא מלאה לו שנה [י] עד שיעצרו כ"ע יום מחשון, דזענין י"ג שנים שלימות, כן נראה לי. ועיין מה שכתבתי סימן תקס"ח סעיף

ערך פ"ח למהריק"ש
פס"ה ב' בסוף [ושנת העיבור]. ונלד באלד והשלים שלש עשרה שנת העיבור אינו משלים עד אותו יום באלד שני: פס"ה יב שהוא שם וכו'. מן לנרעב אמוסיו אס הוא בית הכנסת של רבים ואס הוא של יחיד מומר ככל גוונא ועיין טור יורה דעה סימן של"ה:

פ"א הלכה ג] על פסוק [ההילים נו, ג] אקרא לאלקים עליון לאל גומר עלי. לכן נראה לי דנעשה בר מזוה באלד שני, והא דנקט ושנת י"ג אינה מעוברת, מילתא [ה] דפסיקא פ"א הלכה ג] על פסוק [ההילים נו, ג] אקרא לאלקים עליון לאל גומר עלי. לכן נראה לי דנעשה בר מזוה באלד שני, והא דנקט ושנת י"ג אינה מעוברת, מילתא [ה] דפסיקא

פ"א הלכה ג] על פסוק [ההילים נו, ג] אקרא לאלקים עליון לאל גומר עלי. לכן נראה לי דנעשה בר מזוה באלד שני, והא דנקט ושנת י"ג אינה מעוברת, מילתא [ה] דפסיקא

פ"א הלכה ג] על פסוק [ההילים נו, ג] אקרא לאלקים עליון לאל גומר עלי. לכן נראה לי דנעשה בר מזוה באלד שני, והא דנקט ושנת י"ג אינה מעוברת, מילתא [ה] דפסיקא

פ"א הלכה ג] על פסוק [ההילים נו, ג] אקרא לאלקים עליון לאל גומר עלי. לכן נראה לי דנעשה בר מזוה באלד שני, והא דנקט ושנת י"ג אינה מעוברת, מילתא [ה] דפסיקא

פ"א הלכה ג] על פסוק [ההילים נו, ג] אקרא לאלקים עליון לאל גומר עלי. לכן נראה לי דנעשה בר מזוה באלד שני, והא דנקט ושנת י"ג אינה מעוברת, מילתא [ה] דפסיקא

פ"א הלכה ג] על פסוק [ההילים נו, ג] אקרא לאלקים עליון לאל גומר עלי. לכן נראה לי דנעשה בר מזוה באלד שני, והא דנקט ושנת י"ג אינה מעוברת, מילתא [ה] דפסיקא

פ"א הלכה ג] על פסוק [ההילים נו, ג] אקרא לאלקים עליון לאל גומר עלי. לכן נראה לי דנעשה בר מזוה באלד שני, והא דנקט ושנת י"ג אינה מעוברת, מילתא [ה] דפסיקא

הנה מיימוניות
פס"ה הר"מ [שם]
פ. משנה מהרי"ל
[סוף סימן קח]
פ. שו"ת מהר"ם מרוטנבורג דפוס פראג
סימן תקכ"ו דפוס לכוז
סימן רכ:
פ. ** ב"י ד"ה מלאחי מהה"א דמגינה ג, ב:
ע. מרדכי בהגהת יבמות [רמז קטן] מהה"א דכנא מיעא דף ק"ב [ע"ז] ומירושלמי כמוצות פ"א סוף הלכה ג:
פ. האגור במדושו [מחזיקי נפק בספן] וכו' [ד"ה כמו בספן] מהה"א דערכין דף ל"א [ע"ז]:
ג. ספר המנהגי סימן ע"ט בשם רש"י [בספר האורח סימן קל והגהות מיימוניות דפוס קושטא תלמוד תורה סוף פ"ו בשם הרוקח ורבי"ש סימן קעב בשם מהר"ם מרוטנבורג בשו"ת דפוס לבית סימן קג]:
ק. שם בשם רש"י [שם] ומצות הריב"ש [שם] והמג"ס תלמוד תורה ז, ד והגהות מיימוניות דפוס קושטא שם בספר הרוקח וכו' ד"ה כנב בשם רש"י משנה הרש"א [ל]:
כ. רצ"ח [סימן עשא]:
ש. פסחים פ"ה [ע"ז]:
ת. שם בפירוש רש"י [ד"ה מן האגף] ולדעת רבינו ירוחם [מג"ג מ"ו כז, ד וכו' ד"ה ובגמרא לעת רמז"ס קרבן פסח ט, א]:
ציונים ר"מ"א
ז. תשובת מהר"י מינין סימן ט':
עפרת זקנים
ד. נכון שהאחרים ימתינו [ובין] עד שיגמור. אפילו יש עשרה זולתו, וכן כשאחד מארץ בתפלה, ובלבד שיש שהות להחפול [ב"י ד"ה כמו בהגהת מיימוני פ"ה, נס הגהות מיימוניות פמלה פ"ח אות ט, בשם הר"ם שו"ת מהר"ם מרוטנבורג דפוס פראג סימן קקט]:
חכמת ש"מ
[פס"ה י] אס נער אחד וכו' ושנת י"ג אינה מעוברת וכו'. הנה גרסין בנתיב דף כ"ה ע"ב אמר רבא מילא שה תמיש וכו' כן שנה [שמו] י. ה, א, שיהא תמיש וכו' שנה בשעת שמיטה, כגולה כהולה צריקה מנין, תלמוד לומר יהיה לו חילוק לא יהיה אלא תמיש וכן שנה וכו' ומי אלא מילי דבשעת שמיטה כן שנה ושבעת הולכה חקיקה כן שמיט, אמר רבא זלזל אומתא שעות פסולת חקיקים, ע"כ דברי הגמרא. ועיין בפירוט רש"י והנה לנאורה היה קשה לי, מה קשה, לוי מתכנת לה שנועד בראש חודש יוסן בנה, וציוס ל' של אלד לא נעשו חסרי חסר, והיו סגורים שיהיה מעובר ועדיין לא ילאה שנתו עד יום המר שיהיה ראש חודש, וא"כ כן בין שמיטה לחקיקה נלו עדים, וקדשו בית דין אס החודש, וא"כ ככל היו חסר שנה שניה. מיהו יש לומר דכזה אמרינן אגלמי מלתא למפרע דלף בשעת שמיטה שלחו ערוך השלם <מהדורת פריעדמאן> - א א"ו"ח א - א / קאר, יוסף בן אפרים {עמוד 446} [726077]

חת"ם

שו"ת חו"מ סימן קפא קפב

סופר

שם

נתכוונתי שהם דור הראשון של מדבר שמתו, שבאמת פשטות כוונתו עליהם הי', כמבואר בקרא להדיא [במדבר ל"ב], ואפ"ה נענש מפני שעכ"פ היה משמע שעל כל אבותיהם אפילו האבות הראשונים נמי נתכוון, מכ"ש הכא, וצ"ע:

אחרי כל האמור תבנא לדיננא, ה"ה הר"ר איצק שקרא להר"ר משה ממזר בן ממזר, לפי דברי מעלתו היה זה אחרי שהחם לבכו, והר"ר משה התחיל במריבה, ולפי דברי מו"ה ליזר נ"י הר"ר משה לא טוב עשה בעמיו שהתחיל לחרחר ריב ומדון בין ר' איצק ור' זוסיל, ואמר שעשה זה ע"ד שחוק והיתול כמתלהלה הורה זיקים חיצים ומות ויאמר הלא משחק אני, וחרחר ריב אפי' ע"ד שחוק לאו מלתא זוטרתה היא, ואין שלום יוצא מתוך מריבה [ספרי דברים כ"ה א']. ולפע"ד אי היה קורא לו רשע בן רשע, היה הדין עם ר' איצק דקורין לרשיע בר צדיקא רשיע בר רשיעא [סנהדרין נ"ב ע"א], אבל מ"מ ממזר בן ממזר שהוא פגם משפחה אין לו רשות לקרותו, כמבואר במהרש"ל סס"י מ"ו הנ"ל, ומ"מ אין דינו חמור כל כך. ואעתיק לו לשון הרא"ש ז"ל כלל ק"א סס"י א' וז"ל הבנתי מתוך דברי מהר"מ ז"ל שמתחלה כשכתב לקרובי יצחק אלכסנדר הכהן דינא דגמ' הקורא לחברו ממזר, לא ידע כן בכרי שהתחיל לחרף תחלה, ואלו ידע לא נשתדל בדבר וכו' נמצא מתוך דבריו מוכיח שאין פשעו כמו שאם קראוהו ממזר ואותו לא חרפו תחלה, ואזלא לה תקנת חז"ל שקנסוהו ללקות וכו' אך ישומו ב"ד לעג הוריו שקראו ממזר, וגם הפגם של לעז שהוציא עליו תחלה, וגם ישקלו סרחון המתחיל עודף על המשיב, למי שימצא יותר יתקן, וגם אם יבררו שיש תקנות קבועות בעיר על דברי חידופין יש לו לילך אחר התקנה ולא אחר דינא דגמ', ושלום אשר בהר"י ז"ל עכ"ל, ורמזו ברמ"א סי' ת"כ סעי' מ"א ע"ש:

משה"ק סופר מפפר"מ

תשובה קפב

שיל"ת, פ"ב באור בקר יום ה' מו"ב כסליו תקפ"ד לפ"ק, שלום וכ"ש לי"נ הרבני המופלא ומופלג בתורה ויראת ה' כש"ת מו"ה מרדכי ליב נ"י:

ע"ד איש רע מעללים אשר הכה באגרוף רשע בן תורה עד שפוך דם, ולהיות בעו"ה ידי יודעי

תורה נדלזלו, ותכמת סופרים תסרח, ויראי חטא נמאסו, רב[ן] עוזרי זרוע רשע, ואין דורש ואין מבקש, והנה הוא אבל על או"א בתוך יב"ח ומתפלל בציבור בכל יום, ומסופק מעלתו אם לענות אחריו אמן יהש"ר וקדושה, כי כתב רמ"א בח"מ סי' ת"ך [ס"א] שאיש כזה מותרם הוא ממילא ואין לצרף לעשרה:

אהובי ידידי הנה אמת נכון הדבר, אם הדברים כהוייתן האיש הזה מותרם בחרם הקדמונים עד שיקבל עליו לעמוד לפני עדת ה' למשפט על כל הנעשה, אך אין ברכתיו ותפלותיו כתפלת הכותיים שאין עונים אחריהם אמן מפני שמברכים להר גריזים, שהרי ברכתיו ותפלותיו כולם לה', אלא מחמת עונש וקנס נידוהו והחרימוהו חכמינו ז"ל הקדמונים, ולא יצורף לדבר שבקדושה, ואם יתפלל בחזקה לא יענה הציבור אמן אחריו, והכל כדי לרדות ולכוף כאגמון ראשו עד ישוב, אך בעו"ה בנידון שלפנינו אשר אין איש שם על לב לענשו ולהפרישו, וכל הציבור על ימינו, ולשחוק יהיה בעיניו אם יודע שאין היחידים הללו עונים אמן אחר ברכתיו, נמצא הם יפסידו עניית יהש"ר וקדושה, והוא יעמוד במרדו ויוסיף חטא על פשע, מה בצע בזה, יבוא בעל הכרם ויכלה קוצים מכרמו ואין בידו להעמיד הדת על תלה, ואם באנו לדון כמותרים כל המחוייבים נידוי עפ"י תקנת רבותינו ז"ל בכיוצא באלו בזה"ד, לא נוכל להתעסק עם רוב בנין אנשי הדור הרע הזה. ויעיין גדולה מזה בסנהדרין סי' ע"א, וברש"י שם ד"ה בזמן הזה וכו' ובד"ה נתמלא וכו', ומבואר התם אי הוה ישראל פקירי ולא היתה יד ב"ד מושלת עליהם, נמי הוה דינא הכי, וה"נ דכוותיה. ומכ"ש בעיר פרצה אין חומת התורה סובבה מכמה שנים שעזבו הצאן בלי רועה, ודבר אחד לדור, וספינה בלי קברניטה מטורפת ביט השגעון, אין יד אדם תקיפה שם להרים קרן התורה, וע"כ לשום יד למו פי. ויעיין פי' המשנה להרמב"ם מס' ע"ז משנה עיר שיש בה ע"ז, והוא דף י"א ע"ב וכו', וה"נ דכוותיה נתקיים בעו"ה קללת ישעי' ע"ה [פרק ג'], וה' יהפך הקללה לברכה בכ"א:

ולא אפנה על שארי דברי ריבות עמך כמריבת הכהן, נבהלתי מראות איך יסכימו קהל ישראל לדחות גבוה מעל גבוה שומר התורה ומורה הוראה בעיר מפני גבוה שבסכום, ולא תהיה כהנת כפונדקית, והנה מקום עליות לתורה הי' במקום שעלה הגבוה שבסכום הלזה, ואז לא היה הכהן נדחה ממקומו,

ולא היה בזה שום בזיון להרב כיון שכבר נהגו שאפי' כהן מאן דהוא קודא תחלה, וכל בזיונו של הרב הוא על שזה הגבוה שבסכום דחאו ממקומו, שוב אין על הכהן כלום, והוא לא ניהג קלנא באורייתא כלל. ואם אולי היה תקנה בקהלה מכבר ומאז שאם יש ג' חיובים יצא הכהן על כרחו ולא אבה שמוע, אז יש לדון אם זה נוגע לדברי מהרי"ק [סי' ט'] או לא, אבל השתא הכא אין זה ענין למהרי"ק. ואם אולי הרב בענוותנותו מחל כבודו לגבוה שבסכום, א"כ פשיטא שאין לו על הכהן כלום, כי כבוד תורתו יכול למחול ולא כבוד כהונתו של זה, ואהרן מה הוא כי תלינו עליו:

וא"כ ממילא מוכח כי מלאך ה' צבאות הוא, מלאך פי' שליח ה' צבאות, ולא מלאך ושליח דידן, וא"כ הקריבהו נא לפחתך וק"ל א.

הכ"ד א"ג.

משה"ק סופר מפפר"מ

תשובה קפג

שיל"ת, פ"ב כאור בוקר ליום ו' עש"ק כ"ח שבט תקצד"ל.

שלום וכ"ט לידידי ורב חכימי הרב הגאון המופלג המאה"ג המפורסם כערוגת הכשם כש"ת מו"ה משה פערלס נ"י אב"ד ור"מ דק"ק א"ש יע"א:

יקרתו הגיעני נידון ראובן שחל"ח והניח בן זכר אחד וב' בנות, אחת נשואה ובאה בשטר חצי זכר כנהוג, ואחת פנויה ומגיע לה פרנסת נדן, ולפי אומד שהשיא הראשונה מגיע לה יותר מעישור נכסי, ולפי דברי ח"מ [סקט"ו] וב"ש [סק"י] סי' קי"ג שהוא עפ"י דברי מהרי"ק שורש ע"ח דאין מנכין משח"ז אלא לפי ערך עישור נכסי, והיתר על זה מוטל על האת, ורצה פאר רום מכ"ת לומר דעכ"פ לא יותן לה אלא לפי שיעור הנכסים של עכשיו אחר שלקחה הבת חצי חלק זכר, דממנ"פ אי הלכה דמוסיפין על עישור נכסי א"כ תגבה גם מחלק חצי זכר שנטלה הנשואה, ואי אין מוסיפין א"כ פשיטא שאין עליו ליתן אלא כפי שיעור עישור נכסי. ועוד כתב שיאמר להנשואה קים לי כהך דיעה דמוסיפין ונגרע כח הנשואה. אלו דבריו ודברי חכמה הם כראוי לגברא רבא דכוותיה:

אמנם מ"ש שיטעון להנשואה קים לי כפוסקים דמוסיפין כיון שהוא מוחזק בנכסים מחמת ירושתו, לא נהירא למיטען קים לי להחזיק לזכות לאחר, כי בא להחזיק נכסים להוסיף לאחותו הפנויה ולא להחזיק לעצמו, וא"כ אדרבא בעלת השטר מוחזקת בשט"ח שלה אשר הוא מחוייב לשלם חצי חלק המגיע לחלק ירושתו. והוא יכול לפטור עצמו מהפנויה בעישור נכסי בטוענו קים לי דהלכה דאין להוסיף, וככה תטעון אחותה הנשואה באמת. אלא שמהרי"ק כתב שמ"מ כיון דבע"ח דאחי היא ולא דאחותה הנשואה, ע"כ עליו מוטל לעשות הישר

ושלא תהיה ביאה ריקנית אזכיר גרגיר אחד דברי אגדה שאמרתי זה שבועי' שתיים פרשת תולדות כנבואת מלאכי אחרי שהרבה להוכיח שמקריב את הפסח והגזול הקריבהו נא לפחתך [א' ח'], שוב סיים בשבחו של אהרן הכהן ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא [ב' ז'], ולא אאריך בדקדוקים, אך אמרתי הואיל והפסוק המשיל הקרבנות לקרבן פחה ושר מושל, הנה נחזי אנן המקריב לפחה בהמה בחייה שלימה, כודאי אינו ראוי להקריב בעלת מום וכדי בזיון, אך אם הוא שוחט הבהמה בביתו ומנתחה לנתחים ומקריב הנתחים לפני הפחה, שוב אין היכר אם הי' מבעלת מום או מתמימה רק שיהיה הבשר שומן ומהודר. ונבוא אל המכוון לדינא קיי"ל [קידושין כ"ג ע"ב] הני כהני שלוחא דרחמנא נינהו, נמצא המקריב קרבן מוסר הבהמה שלימה להקב"ה ונותנו לשלוחו ולטבחו שהוא הכהן ויערכנו לפני רבו ית"ש, ונמצא הקרבן הוא הבהמה בשלימותה, ואם מקריב בעלת מום נאמר הקריבהו נא לפחתך, אך ישראל הוה ס"ל כהני שלוחי דידן, וחושב שהכהן הוא הטבח שלו ויפשיט וינתח וירחץ הקרב וקרעים הכל בשליחותו של בעל הבית, ושוב מקריב להקב"ה הנתחים המופשטים והנרחצים, ואין היכר בין בעלת מום לתם, ואין כאן משום הקריבהו נא לפחתך, אך לעומת זה יש כאן בזיון התורה, כי היתכן אותו שבט חסידיו שבחר בהם הקב"ה לבקש תורה מפיהם ויורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל הם יהיו עבד לעם הזה להפשט וניתוח בהמתם וכדי בזיון, וע"כ הכהני שלוחי דרחמנא, וא"כ הדר נימא הקריבהו נא לפחתך, והיינו דסיים קרא ותורה יבקשו מפיהו,

זהו גלע"ד בכוונת רש"י דגיטין. מ"מ מלשון ש"ס קדושין ג"ט ע"ב והלכתא כוותיה דר' יוחנן אפי' בקמייתא אע"ג דאיכא למימר שאני נתנית מעות ליד אשה דכמעשה דמי (קמ"ל) [אפ"ה] אתי דיבור ומבטל דיבור, משמע מלשון, דכח נתנית המעות נתבטל וצריך ליטלו ולחזור וליתנו. ונ"ל דזה תליא בפלוגתת הסוגי', דהתם ס"ל דיכול לבטל הגט שנכתב לשמה אלא שאין במשמעות ביטול הגט אבל כשירצה לבטלו יכול לבטלו, א"כ מכ"ש ביטול נתנית המעות שצריך לחזור וליטלו ממנה ולהחזירה לה, ורש"י דגיטין קאי לפי הסוגיא דגיטין וק"ל:

מ"מ הכא נ"ל פשוט שאם חוזר הבעל ומשוי' אותו שליח כיון שלא ביטל שליחותו מעולם רק על זמן אינו צריך לחזור וליטלו ממנו נמצא הוה במקום בעל ופסול לעדות לכ"ע:

בהא סלקינן אחר שיעיין פר"מ בדברים הללו וישרו בעיניו ויסכים עמנו עוד שלישי ת"ח ירא שמים הלומד ע"ד האמת למטינא שיבי מכשורי ומצטריפנא בהדי' להתיר אשה זו מכבלי עיגון בלא חליצה, אמנם בלא תנאי הנ"ל לא יסמוך על דידי באיסור חמור יבמה לשוק, כי בלאה"נ אני חלוש ורפה ידים בעו"ה ואין דעתי צלולה כל כך, ה' ירפאני ויחזקני לתורתו ולעבודתו, ובחסדו ירום קרנו וכסאו וכבודו:

הכ"ד א"נ דש"ת:

משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה נא

שיל"ת, פ"ב יום ה' בטו"ב כסלו תקע"ו לפ"ק.

שלום רב ל"נ תלמידי הרב הותיק המופלג המאה"ג

מה"ו פנחס ליב נ"י אב"ד דק"ק שלי"ינג יע"א:

יקרתך הגיעני ותחלת דין על דברי תורה אודות

שליח גט עם הארץ שחששת לדעת

הרמב"ם [ה' גירושין פ"ו ה"ז] שהפסול לעדות מן

התורה פסול להבאת גט אפי' מקוים, ומביאו בש"ע

סי' קמ"א סל"ג בשם יש פוסלין, והני ע"ה דזמנינו

רובם ככולם נכשלים באיסור רבית דאורייתא. ושוב

כתבת כי נ"ל דעת תוס' כרמב"ם, דפירש"י פ"ק

ב' עדים, ולהירושלמי נמי צ"ל מ"ד נימא ליה מאי אולמיה דשני מראשון, וא"כ קשה כנ"ל הא כבר בטלו הבעל בפני ב' עדים. אע"כ שלא אמרינן הכי מטעם וסברא הנ"ל. ועוד גם לש"ס דילן נהי דמסיק קמ"ל פי' שאינו שליח ביטול אלא כמודיע בעלמא כמ"ש לעיל, מ"מ לפי המהו דתימא הוה ס"ל מטעם ביטול אתי עלה ואז צריך להתמנות בפני עדים ואפ"ה הוה סד"א מאי אולמיה, ש"מ דדברי הבעל לשליח איננו ביטול ואין לנו אלא בטולו של שליח השני. וכבר כתבנו דלהירושלמי כל שלא אמרו בפני עדים אין כבטולו כלום, ולהרמב"ם צריך עכ"פ שיאומן לשליח הראשון, ואם לא האמין לו שלא היה בידו מכתב או ראי' אין כבטולו כלום:

וחזי לאיצטרופי ספיקו של תוס' דהבעל בעצמו צריך לבטלו בפני שנים מטעם אין דבר שבערוה פחות משנים. אלא לזה אפשר דוקא בעל בעי שנים אבל שליח שפגע בשליח י"ל אינהו גופי' הוה שנים, עיין היטב בב"י וב"ש ס"ק צ"ב ולעיל ס"ק י"א, ויש סברא לומר דלענין זה דאין דבר שבערוה פחות משנים לא הוה השליח השני כבעליו, דמיד שאמר דיבורו בטל ליה שליחותיה ואיננו כבעל, ובטולו ועדותו באים כאחד, ושליח הראשון אע"ג דהגט בידו י"ל כמ"ש הב"ש, מ"מ כיון דלבטלו אתא בטיל ליה שליחותיה נמצא ב' עדים הם. ועיין בפני משה. מ"מ בנידון שלפנינו שלא בטלו שליחותו של ראשון לגמרי אלא שאמר שימתין עוד עד שימלך הבעל ובין כך לא בטל שליחותו, ואי למחר ולאחר זמן חוזר הבעל ומצוהו ליתן לה אינו צריך להחזיר וליטלו ממנו ולהחזירו למנותו בעדים כי שליחות הראשון לא בטלו, א"כ עדיין הוא כבעל עצמו ולא מצטרף בשום אופן, וכן הוא בהדיא גטין כ"ט ע"ב גבי שליח שניתן לגירושין ע"ש. ועיין לשון רש"י גיטין ל"ב ע"ב ד"ה דיבור ודיבור וכו', ומיהו המעות לא בטלו שאם חזר וקדשה בהן מדעתה מקודשת עכ"ל, לשון זה צ"ע מאי קמ"ל בזה. אבל גלע"ד כיון דהני זוזי לא למלוה דמי ולא לפקדון דמי ואי לא חזרה אפי' נתאכלו המעות מקודשת, וקמ"ל הכא אפי' חזרה בינתיים מ"מ נתנית המעות לשם קדושין לא נתבטל ואם נתפייסה להתקדש אין צריך ליטול המעות ולהחזיר וליתנו לה אלא נתנה ראשונה חזרה וניעורה. ועיין ב"ש ריש סי' למ"ד [סק"א] ומשנה למלך פ"ג מאישות סוף הל"א:

איסורא עיין ס"פ הכותב א, ובש"ע ח"מ סי' ס"ז סעי' ל"ג, וכתב כיון דנחשב להיתר בעיניהם לא שייך שביק היתירא, א"כ לפי דבריך שרובם נעשה להם כהיתר איסור ריבית לא שייך שביק היתירא, א"כ מכש"כ שאינו נפסל ולא נעשה רשע ע"י לקיחת רבית דהוה דבר שרבים נכשלים בו ובלא התראה:

ועוד מאן לימא לן דנכשלים בריבית דאורייתא, ומעולם לא שמעתי תיבת ריבית יוצא מפייהם אלא רווחים, והיינו עיסקא ליתן לו חלקו בריות, אם לא ירויח לא יתן לו, אלא שאינו מקבל עליו הפסד, ואינו נותן לו שכר עמלו ומזונו, ומ"מ איסור דאורייתא ליכא. והנה עובדא ידענא בהיות הגאון מהר"ם משולם זצ"ל יושב על כסא הוראה פק"ק נסעתי דרך פה וקבלתי פניו ובאה לפניו הרשאה ודקדק מאוד בדקדוקים חלושים מאוד, ותמהתי על הדקדוקים הללו, והשיב לי היות עתה רוב המגולחי זקן נחשדים שהעבירו תער, (לפי דעתו היה כן חלילה), ע"כ אין השליח נאמן באומרו בפ"נ וצריך קיום גמור וצריך לדקדק בהרשאה. והנה מדברי הגאון למדתי דעכ"פ לא חשש לדעת הרמב"ם הנ"ל:

והנה בעיקור טעמו של הרמב"ם ז"ל נלאו המפרשים למצוא לו דבר ברור, ומ"ש משנה למלך כבר עמד עליו השואל בפנים מאירות [ח"ב] סי' ע' ודחאו הרב בסי' ע"א ע"ש. והנכון מ"ש בספר גט פשוט סי' קכ"ג סק"ז בד"ה עוד יראה לי וכו' דחיישינן שמא פגע הבעל בהשליח וביטל השליחות וזה השליח שהוא רשע יתנו לאשה משו"ה פסול אפי' מקוים, ומיהו כיון שהוא רק חששא רחוקה לא פסלוהו אלא מדרבנן, ואפי' הלך בשיירות אנשים שלא זזו ידם מתוך ידו ויעידו שלא הגיע הבעל מ"מ לא פלוג רבנן, כדפירש"י בגיטין ט"ז ע"ב [ד"ה כשר] גבי שנים שהביאו לא פלוג רבנן בין בא לבדו לבא עם חבורת אנשים, אלו דבריו ז"ל ודפח"ח. ולפ"ז נ"ל אפשר בזה"ז שנוהגין לכתוב בהרשאה שהבעל קבל חרם ושבועת התורה שלא לבטל הגט, תו לא חיישינן אפי' להרמב"ם, דאחזוקי הבעל ברשיעי לעבור על שבועה וחרם לא מחזיקינן, אע"ג דבלא"ה נמי מחייב אנגידא דרב, מ"מ שבועה וחרם חמירא להו. זה נפלע"ד:

משה"ק סופר מפפד"מ

דקידושין י"ב ע"ב רב מנגיד אמאן דמבטל גיטא דטעמא שמא יתננו לאשה אחר שכבר ביטלו, והתוס' [ד"ה ועל] הקשו אטו ברשיעי עסקינן, וכתבת שדעת רש"י כראב"ד [שם] דמותר למנות רשע לשליח, והתוס' ס"ל כרמב"ם, אלו דבריך. ותמהתי מחכמתך אם כוונתך דרב מיירי במי ששלח גט ע"י רשע ואח"כ בטלו בפני השליח ואז מנגיד רב, אבל מי ששלח ע"י סתם ישראל באמת לא היה מנגיד, גם אתה ידעת דזה ליחא ואינו במשמעות כלל, דודאי רב מנגיד אכל מאן דמבטל גיטא ואפילו בסתם ישראל, והדבר ידוע דאפי' להרמב"ם דגט ע"י שליח רשע פסול היינו בשנודע רשעתו, אבל ע"י סתם ישראל לא חיישינן שמא כבר חלל שבת חלילה, והיינו קושית תוס' אטו ברשיעי עסקינן וכי נחזיק סתם ישראל לרשיעי, ה' יצילנו מדעת זאת, דאפי' לרש"י דחושש שמא יתן לה הגט היינו למיחש להבא שמא יעשה כן אבל להחזיקו שכבר עבר חלילה לנו, וא"כ שהוא סתם ישראל ולא מוחזק לנו ברשע מה"ת למיחש להבא שיעשה כזו ושפיר הקשו תוס'. ואפי' בשני כתי עדים המכחישים זה את זה דצווה ר"ח כי כרוכיא בהדי סהדי שקרי למה לי [ב"ב ל"א ע"ב], ולית מאן דמשגח ביה דקיי"ל כר"ה דאוקמא כל כת אחזקתה, ועיין ש"ך ח"מ רס"י ל"א, וכ"ש דליכא למיחש לסתם ישראל. ע"כ מה שרצית לתלות תוס' בהרמב"ם ליתא. וגם תמיהתך על רשב"א אין לה התחלה. והרמב"ם דעת יחיד הוא בענין זה, ומ"מ היכי דאפשר איכא למיחש לכתחלה, ומשו"ה מייתי ליה הב"י. ועיין בכללי הוראה שבש"ך י"ד סס"י רמ"ב אות ה', ומ"ש חלקת מחוקק סי' א' ס"ק י"א:

ונחזי במה דקמן בשליח עם הארץ שחששת לו מפני דרובא דעלמא בזמנינו נכשלים באיסור ריבית, לא ניחא למרייהו למימר הכי, הפרזת על המדה לפסול מי שלא ראית ולא שמעת שלקח ריבית, אמרת רוב העולם נכשלים בריבית. ואפי' היה מי שטענו שלקח ממנו רבית, היה נאמן לומר בהיתר לקחתי, דלא שביק היתירא ואכיל איסורא, ועש"ך י"ד סי' ק"ס ס"ק ל"ג, ואפי' לפמ"ש רא"ש בתשובה [כלל ע"ז סי' ד'] דמדינה שאין נזהרין בשביעית בזה"ז קשה עליו להאמין פרוחבול היה לי ואבד, דהטעם משום דלא שביק היתירא ואכיל

מושך פרשת אמור – כד, טז – כד, יז חכמה תקעט

והשני אומר: אף אני כמוהו (והשלישי אומר: אף אני כמוהו)⁴. ועיין תוספות יום טוב פרק ד' מיתות⁵. וזה שכיון, איך יהיה אופני המיתה? "בנקבו שם" [פירוש, שאחד מן העדים יקוב עוד את השם] – יומת, באופן זה ימיתו אותו בית דין, ודו"ק.

כד, יז ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת.

בריש פרק החובל (בבא קמא פג, ב)

דריש "מות יומת" – בממון. וכן גבי

שואלין את הגדול שביניהן ואומר לו: אמור מה ששמעת בפירוש, והוא אומר, והדיינין עומדין על רגליהן וקורעין ולא מאחין, והשני...⁵ שם ד"ה אמור מה ששמעת בפירוש: כתב הכ"מ, בירושלמי פריך: ואמרינן ליה גדוף?! ומשני, אלא אותו השם שאמרתי לפניכם קילל, ובו קילל. כלומר, מזכיר שם בן ד' אותיות ואומר: השם הזה הזכיר המגדף וקלל אותו וקלל בו, כלומר "יכה יוסי את יוסי". ולא ידעתי למה לא כתב הרמב"ם זה, עכ"ל. ולי נראה שבדין השמיטו הרמב"ם, משום דכיון דבגמרא דידן לא חש לפרושי הכי, ש"מ דס"ל לגמרא דידן דאין הכי נמי שהיה צריך שיאמר ממש הלשון כאשר שמעו... ולענין קושית הירושלמי: וכי אמרינן ליה גדוף נ"ל דלא קשיא, דכשואמרים לו כן, לא לגדוף מכוונין, לא אנו ולא הוא, אלא כדי לקיים מצות סקילה במברך השם, ומצותו אינה מתקיימת אלא בכך. ולפיכך נתחייב לומר לו שיפרשה, מידי דהוה אסוטה, שצותה התורה בפירוש שימחק שמו הגדול במים מפני הספק, כל שכן בכאן שלעדים שיעידו הוא ודאי שזה נתחייב מיתה, ויש לנו לקיים המצוה להמיתו, והרי אינה מתקיימת אלא בכך.

ויברך⁵ יפטור, לכן פירשה תורה "כגר כאזרח יומת", ודוקא על מה שעשה בהיותו גוי פטור, ולא דיינינן ליה, דהואיל ואישתני דינא⁶, ודו"ק.

כד, טז בנקבו שם יומת¹.

עיינן תורת כהנים² וגמרא³. ולעניות דעתי יתכן דמרמוז אל הדין הנאמר (סנהדרין נה, ב): גדול שבהן נכנס ואומר: כך אמר פלוני "יכה יוסי את יוסי" וכו'

אפטר – רש"י), ואמאי? נימא הואיל ואישתני אישתני! דינו ומיתתו בעינן, והאי דינו אישתני, מיתתו לא אישתני...⁵ לשון סגי נהור. ⁶ כי הגוי מיתתו בסייף והיהודי מיתתו בסקילה.

(כד, טז) 1. רבינו מבאר את מה שנראה כיתור גמור בסיפא זה של הכתוב, אחרי שכבר נאמר: "וְנִקְבּוּ שֵׁם ה' מוֹת יוֹמֵת רְגוּם וְרָגְמוּ בוֹ כָּל הָעֵדָה פֶּגֶר פְּאֻזְרָח", מה בא ללמדנו איפוא הסיוס "בְּנִקְבוּ שֵׁם יוֹמֵת". 2. פרק יט, ז: א"ר מנחם בר' יוסי, להביא את המקלל אביו ואמו, שלא יהיה חייב עד שיקללם בשם. 3. סנהדרין סו, א משנה: המקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיקללם בשם. קללם בכינוי, ר' מאיר מחייב, וחכמים פוטרין. גמרא: מאן חכמים? ר' מנחם בר' יוסי הוא, דתניא, ר' מנחם בר' יוסי אומר "בְּנִקְבוּ שֵׁם יוֹמֵת", מה ת"ל "שם" ("בנקבו יומת" היה לו לכתוב – רש"י)? לימד על מקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקללם בשם. 4. המגדף אינו חייב עד שיפרש השם. אמר ר' יהושע בן קרחה, בכל יום דנין את העדים בכינוי "יכה יוסי את יוסי". נגמר הדין, לא הורגין בכינוי אלא מוציאין כל אדם לחוק,

שבת דריש קרא ד"מחלליה מות יומת" (שמות לא, יד) בממון, ובשווג לענין חיוב חטאת. יעויין שם¹. והנראה², דבערכין דף כד, א אמר דבערכין מסדרין, דאמר קרא (להלן כז, ח) "ואם מך הוא מערכך" – החייהו מערכך³. ולגבות חבלות⁴ אין מסדרין, ואפילו אם אין לו מה להחיות את נפשו, ומות יומת אם לא שיתפרנס מתורת צדקה. וכן גבי קרבנות⁵. והא דאין מסדרין בחבלות,

נראה לי דהוי כמו דאמר אין נותנין זמן לחבלות⁶. ועיין (חושן משפט) סימן צ"ז בסעיף כ"ט לענין חוב שאינו ממלוה⁷, ודו"ק.

כד, יח ומכה נפש בהמה ישלמנה. מלת "נפש" אין מוכן, דאטו אם הכחישה באכנים אינו חייב לשלם¹?! והגמרא רמי לה בריש הנחנקין². והנראה, דמזה דריש בפרק קמא דבבא

(כד, יז) 1. שבת ע, א: חילוק מלאכות מנלן (שגופי מלאכות מתחלקים לחטאות, ואע"פ שבהעלם אחד – רש"י)? אמר שמואל אמר קרא: "מחלליה מות יומת" – התורה ריבתה מיתות הרבה על חילול אחד. האי במזיד כתיב! אם אינו ענין למזיד דכתיב (שמות לה, ב): "כָּל הָעֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה יוּמָת", תנהו ענין לשוגג, ומאי יומת? יומת בממון (לאפושי קרבנות – רש"י). 2. הטעם מדוע כתבה תורה בלשון "מות יומת" כאשר הדין הוא ממון! 3. ערכין כג, ב (במשנה): אף על פי שאמרו (לעיל כא, א): חייבי ערכין ממשכנין אותן (גזבר נכנס לבתייהם ונוטל בעל כרחן – ברטנורא), נותנין לו (משיירים לו – שם) מזון שלוש יום וכסות שנים עשר חודש, ומטה מוצעת, וסנדליו, ותפיליו (על כולן משיירים לו מעות לקנותן אם אין לו. דכתיב (ויקרא כז, ח): "וְאִם מֶךְ הוּא מְעַרְכְּךָ", ודרשי רבנן לקרא הכי, ואם מך, תעשה שישאר הוא, שיהיה לו הויה וחיות, מערכך –

מדמי הערך. ומשמע הוא יש לו הויה וחיות מדמי הערך – שם). 4. החובל בחבירו החייב ממון על חמשת התשלומים, עליו כתבה התורה "מות יומת", ואין משיירים אצלו מאומה מכל הנ"ל. 5. שעליו להביא (לאפושי קרבנות) על שגגות הרבה בחילול שבת, ולכן גם שם כתוב "מות יומת" כי אין משיירים אצלו מאומה. והרי העני חשוב כמת! 6. בבא קמא דף צא, א: ... והאמר רבי חנינא, אין נותנין זמן לחבלות. 7. יש מי שאומר שאין מסדרין בחוב שאינו דרך הלואה, כגון שכירותו ושכירות בהמתו וכיוצא בהן, אם לא זקפן עליו במלוה... כלומר, לדעת רבינו דין זה של "מות יומת" (אין מסדרין), מקביל לדין שאין נותנין זמן, וכל זה במקרה וחטא כלפי חבירו (ולא סתם חייב לו).**

(כד, יח) 1. רבינו מקשה וכי רק אם מתה ["נפש"] חייב, והלא גם בהוזה חייב. 2. סנהדרין פד, ב: המכה אביו ואמו אינו

* ועיין בשיטת הרמב"ן עה"ת ש"מות יומת" – הוא בידי אדם, ואילו "יומת" – הוא בידי שמים. עיין להלן פסוק יח הערה 3.
** יצוין כי רבי עקיבא איגר מפנה אל התוספות בבבא קמא מו, ב ד"ה שאין. משם משמע כי פירוש המושג 'אין נותנין זמן', הוא שאין נותנים זמן להביא עדים בקשר עם עצם המשפט (ולא שאין נותנים לו זמן לגייס כספים שנתחייב לשלם). מבבא מציעא קיג, ב משמע בבירור כי דין ערכין משמש יסוד לכל הדינים האלה בבעל חוב, ואינו גזירת הכתוב בערכין בלבד.

פ האגור בחדושי וכות יוסף מהרי"א העדין דף לא. צ ספר המנהיג סימן עט בשם רש"י ק שם בשם רש"י ותשובת הריב"ש. ר ריב"ש בתשובה אחרת. ש פסחים פה.

י. אם נער אחד נולד בעשרים ותשעה לאדר ראשון משנה מעברת, ונער אחד נולד באדר שני באחד בו, ושנת שלש עשרה (מג) אינה מעברת, אותו שנולד בעשרים ותשעה לאדר הראשון צריך להמתין (מד) עד עשרים ותשעה לאדר בשנת שלש עשרה להיות בן שלש עשרה שנה, ואותו שנולד אחריו באדר השני יהיה בן שלש עשרה שנה פיון שהגיע אחד באדר של שנת שלש עשרה. הגה ומי שנולד באדר ונעשה בר מצוה בשנת העבור (מה) אינו נעשה בר מצוה עד אדר השני (תשובת מהרי"א מינץ סימן ט): יא. עברין שעבר על גזרת הצבור (מו) או שעבר עברה, אם (מו) לא נדוהו נמנה למנין עשרה: יב. *א* *א* *א* מנדה, *א* *א* *א* אין *א* *א* *א* מצרפין אותו לכל דבר שצריך עשרה. יאכל מתר להתפלל בבית הכנסת שהוא שם, אלא אם בן פרושו להחמיר עליו בכף: יג. צריך שיהיו (מח) כל העשרה במקום *א* *א* *א* אחד ושליח צבור עמהם. והעומד בתוף הפתח מן האגף

שערי תשובה

סימן קמא שאם התפללו עשרה כל אחד ביחיד (ולאו דוקא כל אחד בפני עצמו אלא שלא נצטרפו, רק מקצת התפללו לבר ומקצת לבר), פרח מניה קריש וקדשה, ואף על גב שנתחברו עשרה יחד אינם יכולים לחזור ולהתפלל, ואם התפללו בני ברכה לבטלה, נק היבא דאיבא מי שלא התפלל יתפלל הוא והם עונין אמן אחריו כו', המגן אברהם הביאו בקצרה בסימן טט וענין שם מה שקנה דאי ליכא (עשרה) וישארו שלא התפללו לא יתפללו שליח צבור בלחש כו', וענין בעשרת זקנים שם בשם הגאון מו"ה יושע ז"ל: (ה) מעברת. עין באר היטב. ונמו שקנה השבוה יעקב כן כתב במעיל צדקה סימן כא. ובקרבן העדה ריש פרק קמא דמגלה שם הוכיח דאם נולד בשנה פשוטה אינו נעשה בר מצוה עד אדר שני, והוא דכרבי הרמ"א ופרי חדש באן שחולק על מהר"ש הלוי. וענין בשו"ת בית אפרים חלק אבן העזר סימן נט. וענין בלבוש ובאלוהי רבה סימן תרפה וביני אפרים סימן תקסח. וכתב בתשובת כ"ח סימן קמה שאם נולד בראש חדש וקוץ חסרה ועכשו השנה שלמה לית לן בה. וכתב האלוהי רבה דאם בשנה שנולד היה כסלו חסר ולא היה ראש חדש טבת רק יום אחד ועכשו כסלו

באר היטב

בר מצוה בשנה פשוטה הוא נעשה בר מצוה אחר מי שנולד באדר שני, וכן מי שנולד באדר בשנה פשוטה ונעשה בר מצוה בשנת העבור, אינו נעשה בר מצוה עד אדר שני, מפל מקום כתב בזה הלשון, ונראה לי פשוט במי שנולד בשנת העבור באדר ראשון ואחר נולד באדר שני ובשנת שלש עשרה היה גם כן עבור, אז נדאי היינו אומרים הנולד בראשון יהיה בר מצוה באדר ראשון והשני באדר שני, האי בדירה והאי בדירה, תשובת שכות יעקב חלק א סימן ט, וכן המנהג פשוט אצל כל בעלי ההוראה וכן הסכים להלכה למעשה הגאון מו"ה דוד אופנהיים זצ"ל דלא כמגן אברהם, וכן כתב האור זרוע וכן פסק הפרי חדש, עין שם. עוד כתב המגן אברהם, מי שנולד ביום ראשון דראש חדש פסלו וכשנעשה בר מצוה חשן חסר וראש חדש כסלו אינו אלא יום אחד, לא נעשה בר מצוה עד ראש חדש דהא עדין לא מלאה לו שנה עד שיעברו כ"ט יום מחשון דבעינן שלש עשרה שנים שלמות עין שם. גם זה גרס שלא עין שם בתשובה כי שם באר דין זה להדיא, עין שם. וענין סימן תקסח

נתינה מחמת עברה אבל אם נתנה מחמת ממון מתר לצרף לכל דבר שבקדשה כמו דאפלו על עסקי ממון לא היו מצרפין אותו לכל דבר שבקדשה, עין שם: יג. אחד. כשיש תשעה במקום אחד ואחד אחר הילוח שפורסין לצניעות, מצטרפין, מהרי"ק.ש. וכתב הפרי חדש, ומיהו מסתברא דדוקא שפרשו לצניעות בעלמא, אבל אי איבא תפלין או ספר תורה ופרשו סדיו כי היכי דלהי מחצה לשמש מטו הוי נמי מחצה לצרף

באר ה"כה

תקן, לפי מה דקומא לן ביוה דעה סימן א דאפלו בסימן אחד מסימני שטות הוא שוטה גמור מן התורה, ואם אין בו שום סימן שטות פשיטא. אכן האמת הוא כדברי המגן אברהם, דדברי מהר"ל אינם רק למאן דאמר דקטן המטל בעריסה מצטרף, אבל לפי מה דקומא לן דקטן המטל בעריסה אינו מצטרף, חרש ושוטה לא עדיפי מקטן המטל בעריסה, ואם בן פשוט דהוא הדין לתפלה אינם יכולים לצרפם אפלו בשעת הרחוק. וזע עוד, דהוא הדין אם היה פקח בתולדה אלא שאחר כך נעשה חרש שאינו שומע ואינו מדבר, גם כן בכלל שוטה יחשב (פרי מגדים ביוה דעה סימן א בשפתי דעת סעיף קטן כב). ומי שהוא עתים חלים ועתים שוטה, בעת שהוא חלים הרי הוא כפקח לכל דבריו וחסן משפט בסימן לה סעיף ט: יב. *א* *א* *א* מנדה וכו'. ואם היה שלא בשביל עברה רק בשביל ממון מתר להצטרף עמו לכל דבר שבקדשה ובית יוסף בשם הרשב"א וכן משמע בעלת תמיד ואור זרוע דלא כפרי חדש וכן משמע בפרי מגדים. ואם היה מחמת שעבר על גזרת הצבור, גם הבית יוסף מודה, עין שם:

משנה ברורה

נולד בסוף יום ראש השנה, בין שעדין הוא ודאי יום, נעשה בן שלש עשרה שנה בתחלת ליל ראש השנה של שנת ארבע עשרה [אחרונים]. ואם היה בין השמשות בעת הלדה ל"ט דיינין לה לספק ואזלינן לחמרא ככל דבר שהוא מדאורייתא: י (מג) אינה מעברת. אבל אם בשנת שלש עשרה היה גם כן עבור אז בודאי היינו אומרים הנולד בראשון יהיה בר מצוה באדר ראשון והשני באדר שני להסמכת אחרונים, דלא כמגן אברהם: (מד) עד עשרים ותשעה לאדר. דמהו דתימא שיהיב האדר הראשון שנולד בו במקום שבט, וכיון שיגיע עשרים ותשעה בשבט בשנת שלש עשרה יהיה נעשה בר מצוה, קא משמע לן דלא אמרינן כן: (מה) אינו נעשה. אף על גב דכבר כתב המחבר, סעיף ט, דחדש העבור בכלל, מפל מקום הוה אמינא דוקא בנוולד בחדש אחר, כגון בראש חדש ניסן, ושנת שלש עשרה מעברת, אין נעשה בר מצוה עד ראש חדש ניסן, אבל נולד בראש חדש אדר, הוה אמינא דנעשה בר מצוה בראש חדש אדר ראשון, קא משמע לן דאדר ראשון לא נקרא אדר, אלא חדש העבור מקרי, שהרי אין קורין את המגלה באדר ראשון, ואנן בעינן שלש עשרה שנים שלמים. מי שנולד ביום

ראשון בראש חדש פסלו, והיו אז שני ימים ראש חדש, ומי שנולד בראש חדש כסלו ולא היה רק יום אחד ראש חדש, ובשנת שלש עשרה היו שני ימים ראש חדש, נעשה בר מצוה ביום ראשון דראש חדש: יא (מו) או שעבר עברה. כתב הפרי מגדים, דוקא עברה שעבר לתאבון, אבל להקעים אפלו בדבר אחד, או שהוא מומר לעבודת גלולים או לחלל שבת בפרהסיא, דינו כעפויים ואינו מצטרף: (מו) לא נדוהו. אפלו עברה שחיב עליה מיתה, והטעם, דכתיב בעקב חטא ישראל, אף על פי שחטא ישראל הוא ובקדשתה קאי, וכת הנקרא קראים, *א* אינם מצטרפין לעשרה, שאינם מודים בתורה שבעל פה, וכל מי שהוא *א* *א* *א* כופר בתורה שבעל פה אין מצטרף לכל דבר שבקדשה: יג (מח) כל העשרה. ואפלו אם אינן רואין אלו את אלו, כיון שהם בבית אחד [אחרונים], אבל אם מקצתם בחדר זה ומקצתם בחדר אחר, אינם מצטרפין אף על פי שהפתח פתוח ביניהם, *א* משום דאינן שם פרצה, והפתח גופא כמחצה חשוכה והוי לה שני בתים, *א* ואפלו כשאין דלת ביניהם, כל שהם בשני רשות ואין רואין זה את זה אין מצטרפין. ויש *א* *א* *א* מחמירין אפלו בראיין: (מט) אחד. הוי תשעה בבית ואחד בספה, *א* יש אומרים דמצטרף *א* ויש חולקין. כשיש תשעה במקום אחד, ואחד אחר הילוח שפורסין לצניעות, ודוקא אם פרשו לצניעות בעלמא, אבל אי איבא

שער הדין

לט. פשוט: י. מ. לבוש: מא. כנסת הגדולה מגן אברהם דרך החיים: מב. ב"ח אלוהי רבה ר' עקיבא איגרי, דרך החיים: יא. מג. דבמעשה דעקן היה הלול שבת שחיב סקילה כדפוש רש"י ביהושע: מד. מגן גבורים מפאר הדור: מה. מפאר הדור: יג. מו. מלקטן סעיף ט"ז: מז. פרי מגדים: מח. עין בשערי תשובה: מט. מהרי"ק ושהפרי מגדים מצדד גם כן כמותו: נ. פרי חדש:

(כה) כויה תחת כויה, הוא צער כמשאחז"ל צער כיצד כוואו בשפוד או במסמר: פצע, היא פציעה בחרב ויש לו צער ונזק. חבורה, היא שאינה חוזרת ויש לו נזק מה שנפחת בשויה.

(כו) וכי יכה איש את עין עבדו, לאפוקי עבד שאינו שלו: עין עבדו ואמתו, אעבד ואמה כנענית קאי משום שזה כלל גדול בתורה כל מקום שנשמך עבד לאמה מיירי בכנענית, משום דבעברי לא מצי משתעי קרא דאי בגדול משתעי קרא הוא אמה לא מצי להיות גדולה דהא יוצאה

האדרת והאמונה

דכי (ירמי' י"ג) היכפוך כושי עורו וגמר חזרבורותיו וכוי' חלל מהעורו דכושי אינה חוזרת חף חזורה אינה חוזרת, פירש"י ז"ל, והלוי נמר לשון תמורת, היכפוך כוי', כלומר וימיר חזרת עורו לחזור לקדמותו שלא יתקשה בעור במקום המכה, ועיין חו"מ (סימן ת"כ סעיף י"ד), וזלור הגר"א (ס"ק י"ט). ועיין רמב"ן עה"ת הכ"ה שכתב ז"ל והפלט והחבורה יתרפאו לגמרי.

(כו) וכי כוי' לאפוקי כוי'. הוא לשון עלמו. וה"א צצ"ק (ל' ע"א), ת"ר מי שחליו עבד וחליו צ"ח וכן עבד של שני שותפין חין יולאים צראשי אצרים שאינן חוזרין כוי', עבדו המיוחד לו.

עין עבדו ואמתו כוי'. הכי איתא במכילתא לעיל על פסוק (כ'), לפי הגכות רבינו, את עבדו כוי' רה"א כנעני הכתוב מדבר כוי' או אינו חלל צעברי, ת"ל עבדו ואמתו, מקיש עבד לאמה ואמה לעבד עבד שגדלו וקטנו עבד אמה שגדלה וקטנה אמה ילא, ע"ע שאע"פ שגדלו עבד חין קטנו עבד ילאח אמה העבריה שאע"פ שקטנה אמה חין גדלה אמה, ע"כ, פ"י דחין אשה מוכרת את עלמה, ועיין תוספות צ"מ (י"ב ע"ב) ד"ה מאי צעם הספרי, דלח כהרמב"ן שדעתו שמוחרת את עלמה, ועיין מ"ח (מורה מ"ב).

עין. דוקא כוי'. הכי איתא במכילתא לפי הגכות רבינו, יכול חפילו לא עשה מעשה ת"ל וכי יכה, מכאן אמרו טפח על אזנו וחרשו, על עינו וסימא אותו כר"י יולא בן חורין כנגד עינו ואינו רואה כנגד

(כג) ואם אסון יהיה, נתכוין להרוג את זה והרג את זה: ונתת נפש תחת נפש.

(כד) עין תחת עין שן תחת שן יד תחת יד רגל תחת רגל, וסימן ע"ז עשיר, משום דמי שבריאין ראשי איברים שלו הוא עשיר:

עין תחת עין בממון, אך הפי' הוא כך דע"פ דינא דשמים מהראוי שיהיה עין תחת עין ממש רק שניתן כופר לראשי איברים שיכול לפדות עצמו בזה בממון, שנאמר ולא תקחו כופר לנפש אדם, דוקא לנפש האדם והיינו שנתחייב מיתה אין מועיל כופר אבל תקחו כופר לראשי איברים.

(כג) ואם כוי' נתכוין כוי'. הוא לי עלמו, וה"א צסנהדרין (ע"ע ע"א), צשלמח לרצנן דאמרי נתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב דכי וכי ינלו חנשים ונגפו אשה הרה זאר"א צמלות שצמיתה ככתוב מדבר (שחי' מתכוין להרוג את חזרו) דכי חס אסון יהיה ונתת נפש ח"י, חלל לר"ש (דסצר פטור) חלי ונתת גוי' מאי עביד ליה ממון (דמי האשה יתן לירשיה, רש"י), וכדרכי כוי'. ועיין מכילתא, ועמ"ש שופטים (י"ט י"א), ועיין רמב"ם הלכות רולח (פ"ד ה"א), פסק כר"ש דפטור, והראב"ד שם השיג דחין הלכה כר"ש.

(כד) עין כוי'. חף הפי' הוא, וכ"פ הרמב"ן. ועיין רש"ם מסעי (ל"ה ל"ב), הביא צרייתא דרבי חליעזר ע"ז ע"ש.

(כה) כויה כוי', כמשאחז"ל צ"ק מתמי' ר"פ החובל, ועיין מכילתא. פצע כוי'. ז"ל רש"ם פלע מכה הרב וחבורה צליפורניו דבר מועט, ועיין רש"י סנהדרין (ל"ז ע"ב), ד"ה פלעים, מכה חרב קרי פלעים, ועיין צראשית (ד' כ"ג) כי רבינו פלע הוא מכה חרב וחבורה הוא מכה חבן. ועיין אבי"ע משפטים הכ"ה. ויש לו לער ונזק. עיין צ"ק (פ"ד ע"א) רבב (או רבא) אמר ח"ק פלע תחת פלע ליתן לער במקום נזק.

הבורה כוי'. הכי איתא צצבת (ק"ז ע"ב), צעי מנייה לוי מרבי מנין לחבורה שאינה חוזרת

כד, יט-כ כן יעשה וכו' כן ינתן בו וכו'.
 לפי הקבלה שהוא תשלומי ממון,
 צריך להבין מדוע לא כתב החיוב על
 האדם עצמו, כמו שכתוב אצל "בהמה
 ישלמנה", שהוא חיוב על גוף האדם
 לשלם ממה שיש לו, כן חייב לשלם
 החבלה שחבל בחברו. ומכאן עד מוכיח
 כשיטת רבינו משה – והיא שיטת רבו
 הר"י בן מיגאש – דפגם, הוא נזק, אין
 משלם אם הודה בלא עדים, רק אם יש
 עדים שיצא חבול מביתו, יעויין פרק ה'
 מהלכות חובל ומזיק¹. וכיון דלא רמי
 עליה תשלומין על ידי הודאתו בפני בית

שלמטה² דבדיינין, דמו ישפך. כן כאן
 פירושו: "כאשר יתן מום באדם" – בפני
 עדים, פירושו בשני עדים, "כן ינתן בו",
 פירוש בשני דיינים, ואין בית דין שקול,
 הרי שלשה. ואם שנים אומרים חייב,
 ואחד אומר זכאי, הרי גמר דין בשנים,
 יעויין³. ואולי לזה כיון התורת כהנים
 (פרק כ, ט) שאמר (פסוק כב): "משפט
 אחד יהיה לכם", אי מה דיני נפשות בכ"ג,
 אף דיני ממונות בכ"ג? תלמוד לומר
 "תחת עין" – ריבה, פירוש על סיפא
 דקרא קאי, ודריש "כאשר יתן מום באדם"
 כמו שביארנו כשייעתא דשמיא⁴, ודו"ק.

דרשוהו כלל. 4. כאילו כתוב בספרא, ת"ל "עין
 פחת עין" וגו', כאשר הכוונה היא לסוף הפסוק
 המובא בדיבור המתחיל של רבינו, אשר משם
 לומדים לפי דעת רבינו, את מקור הדין של
 שנים / שלושה דיינים בדיני ממונות.^{**}

(כד, יט-כ) 1. הלכה ו: הודה החובל שהוא

הפסוק.^{*} 2. "בְּאֲדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ". רבינו מפרש
 את הפסוק על פי התרגום כך: שופך דם
 האדם באדם (בעדות), באדם (דיינים) דמו
 ישפך. 3. כלומר, על ידי הכרעת הרוב, מקויים
 דין הכתוב "כִּן (על ידי שנים) יִנָּתֵן בו". זוהי
 דוגמה נוספת לדרכו של רבינו ליישם לימוד
 של חז"ל (אונקלוס), למקרא אחר בו לא

* ועיין ויכוח רס"ג עם בן זוטא הקראי בסוגית "עין פחת עין" (שמות כא, כד) – ממון או ממש, מובא בפירוש ראב"ע
 שם. יש לשים לב לכך שבן זוטא טען קודם מפסוקינו, ורק אחרי שרס"ג השיב לו, טען בשניה מפסוק יט!
 ** לעומת פירוש רבינו בנדון, מבאר החפץ חיים בשם הר"ש משאנץ כדלקמן: דבריש סנהדרין קאמר דעיקר מילתא
 דבעינן שלושה בגזילות וחבלות כתיב, דכתיב (שמות כב, ז): "וְנִקְרַב בְּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים [וכתוב שם "אלהים" תלתא
 זימנין] אם לא שלח ידו בקלאכת רעהו" – דהיינו גזילות. וממילא ידעינן גם חבלות, דמה לי חבל בגופו ומה לי חבל בממונו.
 ולהאי תנא דברייתא לא ניחא ליה למילף חבלה משם, משום דגופו חמור מממונו. ומפיק ליה מדכתיב "עין פחת עין" וגו',
 וכתיב בתריה "ומכה בהקה ישלמנה", דמשמע לכל דיני ממון שוין שאין צריכים כ"ג, עכ"ל. כלומר הלימוד הוא מהיקש
 שבין "עין פחת עין" (חבלה בגופו) ובין "מכה בהקה" – חבלה בממונו (פסוקים כ-כא). ואמנם מצינו כי גירסת התו"כ שנויה
 במחלוקת, וכך מביא החפץ חיים בשם הגר"א: אף דיני ממונות בכ"ג? תלמוד לומר (פסוק יח): "ומכה נפש בהקה
 ישלמנה" (פסוק יט): "ואיש כי יתן מום בעמיתו", מה מכה בהמה בשלשה אף מכה חבירו בשלשה (כלומר מן ההיקש
 שבין פסוקים יח-יט). ומעיר החפץ חיים: הגירסא "עין פחת עין" – ריבה, דחקו מאוד, היכן מרומז בו שלשה?! לכך התחיל
 לפרש דהוא מרישא דקרא "ומכה נפש בהקה" (כלומר, למה היא) והר"ש פירש... והיא היא (כלומר, לכל הדעות "עין תחת עין" בלשון התורה
 כהנים הוא ציון הענין ולא מובאה מדוייקת לצרכי לימוד), ע"כ. יש לציון כי כל הלימוד של רבינו אודות הצורך בעדים
 ודיינים לחיבו בתשלומי נזק כשחבל באדם, יובן רק על פי שיטת הרמב"ם (המובאת בדיבור הבא) בעקבות הר"י בן מיגאש,
 המבדילה ומבחינה בין חבלה בבהמה שהיא מדין ממון, ובין נזק לגופו של אדם שהוא מדין קנס. ולכן אין חייבים עליו רק
 על פי בית דין (הלכות חובל ומזיק ה, ו).

כד, כב משפט אחד יהיה לכם כגור כאזרח. פירושו, דמשפט אחד יהיה לגר ולאזרח, בין דיני ממונות בין דיני נפשות. אבל השופטים אינו כאחד, דגן דן את חבירו ולא את הישראל, כדאמר בפרק מצות חליצה (יבמות קב, א) ¹. אי נמי המכוון, שבפרשה זו כתוב דינים שנוהגים בכבוד השם יתברך, כמו נוקב, ודינים הנוגעים לרוצח. לזה אמר

דין בלא עדים, לא רמיא עליה תשלומין, רק על בית דין מוטל לגבות הימנו על ידי עדים – לבד שבת וריפוי שהוא ממון ומשלם בהודאתו – כתבה "כן ינתן בו". דרק לבית דין אזהר רחמנא ². "רק שבתו יתן ורפא ירפא" (שמות כא, יט) – חיוב על גוף האדם בעצמו ³. וזה דיוק נפלא מורה על אמיתת שיטת רבינו ⁴, ודו"ק.

עצמו ללא ב"ד. ⁴ כלומר, ראיה מעומק פשוטו של מקרא לפסק דינו של הרמב"ם בסוגיא. רבינו הרחיב את ההסבר לענין באור שמח לרמב"ם שם: סברת רבינו הוא לחלק בין נזק וצער דחבלה, לפגם וצער דמאנס בתולה. דבחבל בבן חורין, הלא כיון שאינו משלם על פי עצמו נזק, אם כן כי נותן לו שבת נותן לו מה שביטלו ממלאכתו כל יום, כיון דאינו נותן לו דמי ידו, ורק תשלומי נזק שפיחת בדמיו ממה ששוא למכור בשוק זה לא עומד למכירה. וכן תשלומי צער, הלא הוא ענין שכבר עבר שצער. אבל אין דרך אדם בר דעת לצער עצמו בחסרון אבר בעד כל דמים שיתנו, וכמו דאמר הגמרא: הכי נמי לא שקול ומצער נפשו. לכן בזה אינו משלם עפ"י עצמו. אבל בתולה שעומדת להתקדש, ויטול אביה דמיה מהמקדש, וכשהיא בעולה היא נפגמה הרבה, וכן הצער – הלא ביד אביה לצערה במסרו אותה למנוול ולמוכה שחין, ולכן צערה לאביה. וכיון שעומדת היא לכך, לזה משלם המאנס פגם וצער עפ"י עצמו דממונא מעליא הוי...*

חבל, משלם חמשה דברים, שהרי העדים היו שם שנכנס לתוך ידו שלם בשעת המריבה ויצא חבול (כמבואר לעיל בהלכות ד-ה ש'קנס קנסו חכמים לאלו השוטים בעלי זרוע שיהא הנחבל נאמן). אבל אם לא היו שם עדים כלל, והוא אומר 'חבלת בי', והודה מעצמו, פטור מן הנזק ומן הצער, וחייב בשבת ובבושת ובריפוי על פי עצמו. לפיכך אם כפר ואמר 'לא חבלתי' – נשבע שבועת היסת. הלכה זו: ולמה משלם אדם שלשה דברים אלו על פי עצמו? שהשבת והריפוי ממון הוא ולא קנס... והודאתו בבית דין היא שביישה אותו... המגיד משנה מקשה על הרמב"ם מסוגיות הגמרא ומפסק הרמב"ם מנערה בתולה 'האומר אנסתי או פתייתי בתו של פלוני, אינו משלם קנס אלא בושת ופגם, וצער משלם על פי עצמו, ומסיק הרב המגיד: וסוף דבר, איני רואה מקום ישען בו הרב ז"ל אלא שנמשך בזה אחר דעת רבו ז"ל שכתב בפרק כל הנשבעין. ועיין עוד בקטע הקודם. 2. להביאו לידי חיוב על ידי הבאת עדים, משום ש"נתן" משמע ע"י אחרים [ב"ד]. 3. כי בשבת וריפוי חייב אפילו במקרה של הודאת עצמו, משום ש"נתן" משמע הוא

(כד, כב) 1. גר דן את חבירו דבר תורה (דיני

* כעין לשון רבינו מצאנו בדברי הרב המגיד הלכות גירושין פרק ח הלכה כב שסיים דבריו: וזה דקדוק נפלא מורה על שכל רבינו.